הלכה · משנה תורה · מפרשים · מגיד משנה · ספר קניין

מגיד משנה על משנה תורה, הלכות שכנים

רבנו וידאל די טולוזא

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מגיד משנה על משנה תורה, הלכות שכנים

רבנו וידאל די טולוזא

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מגיד-משנה-על-משנה-תורה-הלכות-שכנים/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161422 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 6
הלכה א 6
הלכה ב 6
הלכה ג 7
הלכה ד 8
הלכה ה 8
פרק ב 8
הלכה א 8
הלכה ב 9
הלכה ג 10
הלכה ד 10
הלכה ה 10
הלכה ו 10
הלכה ז 10
הלכה ח 10
הלכה ט 11
הלכה י 11
הלכה יא 12
הלכה יב 12
הלכה יג 13
הלכה יד 13
הלכה טו 13
הלכה טז 13
הלכה יז 14
הלכה יח 15
פרק ג 15
הלכה א 15
הלכה ב 15
הלכה ג 16
הלכה ד 16
הלכה ה 16
הלכה ו 17
הלכה ז 17
הלכה ח 18
הלכה ט 18
הלכה י 18
פרק ד 19
הלכה א 19
הלכה ב 19
הלכה ג 20
הלכה ד 20
הלכה ה 20
הלכה ו 20
הלכה ז 20
הלכה ח 20
הלכה ט 21
הלכה י 21
הלכה יא 22
פרק ה 22
הלכה א 22
הלכה ב 22
הלכה ג 23
הלכה ד 23
הלכה ה 23
הלכה ו 24
הלכה ז 24
הלכה ח 24
הלכה ט 25
הלכה י 25
הלכה יא 25
הלכה יב 25
הלכה יג 25

הלכה יד 26
הלכה טו 26
הלכה טז 26
פרק ו 26
הלכה א 26
הלכה ב 26
הלכה ג 27
הלכה ד 27
הלכה ה 27
הלכה ו 27
הלכה ז 27
הלכה ח 27
הלכה ט 28
הלכה י 28
הלכה יא 28
הלכה יב 29
הלכה יג 29
הלכה יד 29
פרק ז 30
הלכה א 30
הלכה ג 30
הלכה ד 30
הלכה ה 31
הלכה ו 31
הלכה ז 31
הלכה ח 32
הלכה ט 32
הלכה י 32
פרק ח 32
הלכה א 32
הלכה ב 32
הלכה ג 32
הלכה ד 33
הלכה ה 33
הלכה ו 34
הלכה ז 34
הלכה ח 35
הלכה ט 35
פרק ט 35
הלכה א 35
הלכה ב 36
הלכה ג 36
הלכה ד 36
הלכה ה 36
הלכה ו 37
הלכה ז 37
הלכה ח 37
הלכה ט 37
הלכה י 38
הלכה יא 38
הלכה יב 38
הלכה יג 38
פרק י 39
הלכה א 39
הלכה ב 39
הלכה ג 39
הלכה ה 39
הלכה ו 39
הלכה ז 39
הלכה ח 40
פרק יא 41
הלכה א 41
הלכה ב 41
הלכה ג 41

הלכה ד 41
הלכה ה 42
הלכה ו 42
הלכה ז 42
פרק יב 43
הלכה א 43
הלכה ב 43
הלכה ג 43
הלכה ד 44
הלכה ה 44
הלכה ו 44
הלכה ז 45
הלכה ח 45
הלכה ט 45
הלכה י 45
הלכה יא 46
הלכה יב 46
הלכה יג 46
הלכה יד 46
הלכה טו 46
הלכה טז 46
הלכה יז 46
פרק יג 46
הלכה א 46
הלכה ב 47
הלכה ג 47
הלכה ד 47
הלכה ה 47
הלכה ו 47
הלכה ז 47
הלכה ח 48
הלכה ט 48
הלכה י 48
הלכה יא 48
הלכה יב 48
הלכה יג 48
הלכה יד 48
פרק יד 49
הלכה א 49
הלכה ב 49
הלכה ג 49
הלכה ד 49
הלכה ה 50

פרק א

הלכה א

אחד הקונה מחבירו חצי שדהו וכו'. זה פשוט ומבואר במשנה פירקא קמא דבבא בתרא (דף ב') ואף על פי שלא נזכר שם קנייה והפקר ומתנה בפירוש כל שהן שותפין בקרקע מאי זו טענה שיהיה הדין כן וזה פשוט:

וכן הדין במטלטלין. גם זה באותה משנה:

במה דברים אמורים בשאין אחד וכו' כופה כל אחד מהם את חבירו להבדיל חלקו מחלק חבירו וכו'. והבדל זה הוא לפי מה שהוא מקום פירוש שאם המקום ההוא מקום שיש בו היזק ראייה הרי אלו בונין את הכותל כמו שנתבאר פרק ראשון בסוגיא בראש המסכתא ומבואר בהלכות על זאת המשנה:

הלכה ב

אחד מן השותפין וכו'. דין זה מחלוקת בגמרא (דף י"ב) וכך נפסקה הלכה שיש דין גוד או איגוד במה שאין בו דין חלוקה ויש שהיו סוברין לומר שאין אומרים כן אלא בשומת ב"ד אבל לא ביתר מכן והעיקר כדברי רבינו שכל אחד יכול לקצוב הדמים לרצונו ולומר לחבירו או קנה כשיעור זה או מכור הן חסר הן יתר משומת ב"ד:

וכופין את הנתבע כו' אבל אם אין התובע וכו'. נתבאר בהלכות שהכל תלוי בתובע ואפילו היה חבירו עני ואין ידו משגת וכן הסכימו האחרונים ז"ל:

לפיכך שני אחין אחד עני ואחד עשיר שהניח להם אביהם וכו'. ברייתא שם בזה הלשון אם עשאן לשכר השכר לאמצע ופירש המחבר כל זמן שירצו לעמוד בשותפות אבל אם רצה אחד מהן לומר גוד או איגוד שומעין לו אע"פ שהדבר עומד לשכר וכן דעת הרשב"א ז"ל וכן כתב הרב אבן מיגש אלא שאמר והדבר צ"ע. ופירוש עשאן לשכר שהן גדולים וראויין להשכירן עשאן לעצמו קטנים וראויין לעצמו ואורחא דמילתא נקט לא שתהא כוונת האב מעלה ומוריד בזה כך פירשו ז"ל. ועוד כתבו שלא אמרו השכר לאמצע ואם הם ראויין לחמשה אין העשיר יכול לומר לעני השכירם לעשרה ואני אשתמש בחציו אלא במרחץ ובית הבד שאין אדם מוצא מי שישכור אותן לחצאין אבל בטרקלין אע"פ שהיה האב משכירן יכול לומר העשיר עכשיו אני צריך לדור ואם אתה רוצה להשכיר השכר למי שידור עמי ע"כ לשון הרשב"א ז"ל בשם הרב ר' יונה ז"ל:

ואין העני כופה את העשיר וכו'. נתבאר שם בגמרא:

אמר כל אחד מהם איני קונה וכו'. זה פשוט וכ"כ רבו ז"ל:

אמר כל אחד מהם איני מוכר אלא וכו' אם היה המקום עשוי לשכר כו'. כבר נתבאר זה למעלה דכל שהן שותפין משכירין אותו מקום והשכר לאמצע:

ואם אינו עשוי לשכר וכו'. בגמרא מאן דלית ליה דינא דגוד או איגוד יש לו דין חלוקה בזמנים. וכתב הרב אבן מיגש ז"ל אע"פ שהלכה כדברי האומר דין גוד או איגוד בזמן שאין אחד מן השותפין אומרין כן יש לנו דין חלוקה בזמנים. ומ"מ הכל לפי מה שהוא דבר שאם היה בית וכיוצא בו אין חולקין אלא משנה לשנה שאין לטרוח בפחות מכאן וכ"כ הרשב"א ז"ל שאין חלוקת הדירה בפחות משנה לשנה:

ואם מרחץ היא וכו' שהרי אומר לו בכל יום אני רוצה להשתמש בה. אף זה כתב רבו ז"ל והוא האריך בטעם זה וראיה מן הברייתא דמרחץ הנזכרת למעלה בעני ועשיר שאין שם חלוקת ימים כיון שיכולין להשתמש בו כאחד. ומ"מ כתב הרב אבן מיגש ז"ל שאם הוא דבר שאין יכולין להשתמש בו כאחד חולקין אותו בימים ולא נזכר זה בדברי המחבר. ובהשגות בדין החצר שחולקין משנה לשנה כתוב שם א"א כמה זה הדין רחוק מדעתי ולמה יכריח את חבירו לפנות שנה בשנה ויאמר לו מאחר שאין אתה רוצה למכור וגם אני איני רוצה למכור או תסבול היזק ראיה או וכו'. והן הן דברי טעם בלא ראיה. ואיני יודע מה יאמר הרב ז"ל אם היה בית אחד ואין בו דין חלוקה כיצד ישתמשו שניהם בו והלא הבית עשוי לדירת איש ואשתו ועוד אם אין הבית מכילה אותם מה תהא עליהם. וא"ת יאמר האחד נחלוק והלא המשנה אמרה אין חולקין עד שיהא בו דין חלוקה הא למדת שבזמן שאין אחד מהם אומר גוד או איגוד והוא דבר שאין יכולין להשתמש בו שניהן ביחד ואין שניהם מסכימין למכור או לחלוק שאין להם דרך אחר אלא חלוקת הזמנים וכופין זה את זה בכך כדברי המפרשים המחבר ורבו ז"ל:

הלכה ג

אחד השוכר וכו'. בהשגות א"א וג"ז הדין נפשו אותה ויעש וכו'. ואף לזה אין ראיה אלא דברי טעם ומ"מ כתב הרשב"א ז"ל בתשובה להעמיד דברי המחבר שיכול לומר כששכרתי הייתי יכול לקבל להיות שותף עמך ועכשיו איני יכול לקבל וכיון שהם סתם קנו או שכרו יכול לומר כן ונכון הוא אלו דבריו ז"ל. ועוד אני מוסיף טעם ואומר שהאחד יכול לומר על דעת כן נשתתפנו בקנייה או בשכירות כדי שלא להרבות בדמים שאם אני הייתי רוצה בה ואתה גם כן היינו מעלין בדמים לפיכך נשתתפנו שנינו ועכשיו אם אחר ירבה בדמים לא יהיה נזק אלא במחצית ועוד שהוא יכול לקצוב דמים כרצונו לקנות או למכור ועל הכלל יכול לומר סמוך הייתי על דין גוד או איגוד ונשתתפתי עמך:

הלכה ד

אי זהו דין וכו' כל שאילו יחלק וכו'. ברייתא שם (דף י"ג:):
כיצד כל חצר וכו' לפיכך אין חולקין וכו'. שיעורי החצר והגינה והשדה נתבארו במשנה (דף י"א.). ושיעור הפרדס מימרא בגמרא ופירש רש"י ז"ל כרם פרדס ומוכרח הוא בגמ' והמחבר שכתב למטה בפרדס אילנות י"ל שכוונתו שהוא הדין לשדה אילן שהדין כן שהרי לא מצינו שם פרדס על כרם לבד ונכון הוא:
בד"א בא"י אבל בבבל וכו'. אף זה בגמרא שם וכן העלה רבו ז"ל. ומכאן אתה למד שהכל לפי המקומות ולפיכך בהלכות לא כתבו אלא מה שאמרו ולא פליגי מר כי אתריה ומר כי אתריה:

הלכה ה

אין חולקים את הטלית וכו'. במשנה שם (דף י"א) ולא נזכר באלו שיעור ידוע ופי' טרקלין ומורן מיני פלטין הן:
אין בהן כדי לזה ולזה וכו'. וזהו דין גוד או איגוד האמור בגמרא וכבר נתבאר למעלה לשון גוד מלשון משכו המתורגם נגידו והכוונה משוך או אמשוך:
אמר אחד מהם וכו' ותטול את היתר. פי' ויש באותו יתר כשיעור. מחלוקת תנאים בברייתא שם ופסק כרשב"ג וכדעת ההלכות ויש מי שכתב שהלכה כת"ק ששומעים לזה שרוצה לתת שיעור לחבירו ואם אמר לו טול אתה כשיעור בדמים אלו ואני פחות או אטול אני כשיעור באותן דמים ואתה פחות הסכימו ז"ל שאינו יכול לכפותו לפי שיכול לומר לו איני רוצה לקנות שאין לי מעות ואם אמכור לך כשיעור נמצא חלקי הנשאר נפסד לגמרי אבל כתבו ז"ל שיכול האחד לומר לחבירו או קנה כשיעור או אקנה כשיעור או הכל אי זה מהן שתרצה אקנה ואין חבירו יכול לומר לו אקנה אני הכל דמה לו לזה למכור את הכל כל זמן שהוא מתקן את חבירו שיכול לקנות לו כשיעור ואם אינו רוצה ימכור כל חלקו בשווי או כשיעור ודין גוד או איגוד אפילו בדבר שכולו אינו ראוי לאחד הוא וזה דעת הרמב"ן ז"ל בזה:

פרק ב

הלכה א

חצרות הכפרים וכו'. לשון הגמרא גבי חצר אמר ר"י ארבע אמות שאמרו חוץ משל פתחים ובברייתא פתחים שבחצר יש להן ארבע אמות לכל אחד וכו' ופירש הרב אבן מיגש ז"ל כגון חצרות הכפרים על הדרך שכתב המחבר וזה לשונו כגון שבא ראובן ובנה

בקרקע עולם בית אחד ובא שמעון ובנה כנגדו שני בתים ואח"כ הסכימו שניהם והקיפו על בתים אלו. עוד כתב אבל חצרות שבמדינות שהן בין שותפין ויש לו לאחד מהן בה חלק ידוע כשבאין לחלוק הדבר ידוע שאין כל אחד נוטל אלא כפי מה שמביא ראיה שיש לו בין הרבה בין מועט הילכך אם מגיע לכל אחד מהן בחלקו בחצר זו בית שיש בו ארבע על ארבע ולפניו אויר שיש בו ארבע על שמונה נמצא שיש בה דין חלוקה וכופין זה את זה לחלוק בין מגיע לו בזה האויר פתחים הרבה בין שאין מגיע לו אלא אחד ע"כ:

כיצד היו שני שותפין וכו'. מימרא דרב חסדא ובריית׳ כוותיה ורחב ארבע אמות שיש לכל פתח ברחבו של פתח אם מעט ואם הרבה כמ"ש ז"ל וכן פירש"י ז"ל והוא פירשה במי שיש לו שני בתים ולהן שלשה פתחים וחלק נכסיו ונתן האחד לראובן והשני לשמעון אם באו לחלוק את החצר כל אחד נוטל ארבע אמות לכל פתח ופתח להלן מן הפתח כנגדו והרחב כדי רחב הפתח והשאר חולקין בשוה וכן פירש גאון ז"ל וכתבו ז"ל מן הפירושין האלו נלמוד שאם ירשו או לקחו שניהם בשתוף בתים וחצר ואח"כ חלקו בתים כל אחד נוטל בחצר בשוה זה כזה אע"פ שיש לאחד פתחים יתירים על חבירו וכתב הרשב"א ז"ל ומיהו נ"ל דאפילו שותפין שחלקו בתים בחצר אם העלו סתם את שיש לו שני פתחים על שאין לו אלא פתח אחד בכי האי את שיש לו שני פתחים נוטל לכל פתח ופתח שאני אומר שאף זכות פירוק הפתחים נכלל בתוך העילוי ועל הכל העלו מן הסתם והביא ראיות לזה וכתב בסוף דבריו וכנ"ל מדברי רבינו חננאל ז"ל:

הלכה ב

בית שיש לו פתחים הרבה מכל רוחותיו וכו'. בגמרא אמר אמימר האי חפירה דסופלי יש לו ארבע אמות לכל רוח ורוח ולא אמרן אלא דלא מייחד ליה פתחא אבל מייחד ליה פתחא אין לו אלא ארבע אמות לפתחו ע"כ. ופירש אבן מיגש ז"ל חפירה דסופלי מקום שמעבדין בו העורות וקסבר אמימר דהאי חפירה דסופלי כבית היא חשובה וזכיא בארבע אמות כנגד פתחה וכיון דאית ליה ארבעה פתחים מארבע צדדיה זכתה בארבע אמות מכל צד וצד ואין חבירו יכול לומר לו אין זה בית ע"כ ועל דרך זה כתב המחבר בית שייחד לו פתח שאין לו אלא ארבע אמות לאותו פתח ובהשגות א"א לא אמרו בגמרא יחוד מפקיע וכו' והמחבר אינו מפרש יחוד תקון כניסה ויציאה שא"כ היה לו לומר בגמרא אבל עבד ליה ולא עבד ליה ולא אבל ייחד ליה אלא כבר יש לחפירה ארבע אמות לכל רוח וכשייחד אחד מהם להכניס ולהוציא נסתלק זכות האחרים וכן הדין לבית:

הלכה ג

אכסדרה אם אפשר לו וכו'. נתבאר חילוק האכסדרה ודינה שם ופי' אם אפשר לו וכו' לפי פירוש רש"י ז"ל הוא כשהיתה בנויה על דרך שאין מניחין בה כלום והיא פנויה לפרק משא:

שלא אמרו שיש לכל פתח כו'. וזה הטעם נתבאר בגמרא שם בדין האכסדרה ויש שהיו סבורין לומר שאחר שלפרק משאו נתנו אינן קנויות קנין גמור אלא שהן מיוחדות לכל אחד לפירוק משאו וחבירו ג"כ משתמש בהן לעתים וכן מצאו בירושלמי וכבר הכריע הרשב"א ז"ל שהן קנויות לגמרי:

הלכה ד

בית שער או מרפסת וכו'. פירש"י בית שער בית קטן שלפני פתח טרקלין. מרפסת הרבה פתחי עליות פתוחין לו ע"כ. ואבן מיגש ז"ל כתב מרפסת שהיא בית שעולין ממנו לשתי עליות או שנכנסין ממנו לשתי חצרות או לשני בתים עכ"ל והדין ברייתא שם:

היו חמשה בתים וכו'. באותה ברייתא שם והטעם שהרי כולן נכנסים דרך המרפסת:

הלכה ה

לול של תרנגולין וכו'. פירש"י בית קטן מגדלין בו התרנגולים ויש לו פתח לחצר ובעיא דאיפשיטא היא שם וכבר נתבאר שם למה אין לו ארבע אמות:

הלכה ו

בית חציו וכו'. בעיא דאיפשיטא שם וכתב הרשב"א ז"ל מסתברא לי דוקא בשיש ארבע אמות על ארבע במה שאינו מקורה דכל פחות מד' אמות אינו ראוי לפירוק משא והילכך אם אין שם ארבע על ארבע במה שאינו מקורה יש לו ארבע אמות:

הלכה ז

בית סתום יש לו ארבע אמות וכו'. ברייתא שם ופירש"י ז"ל שהיה לו פתח לחצר וסתמו ויש לו ארבע אמות בחלוקת החצר אם באו לחלוק כאילו הוא פתוח:

פרץ את פצימיו וכו'. באותה ברייתא ופירוש שסלק המזוזות והמשקוף כשסתמו והטעם דכל שפרץ פצימיו מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו שהוא מסלק עצמו ומפקיר זכותו בחצר לשכניו שאלמלא כן היה סותם בלא פריצת פצימין:

הלכה ח

בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות וכו'. בסוכה פ"ק (דף ג') ברייתא בית שאין בו ארבע על ארבע וכו' אין האחין והשותפין חולקין ופירשוה שם בגמרא אין בו דין חלוקה בחצר דאמר רב הונא וכו' ורב חסדא אמר נותן ארבע אמות לכל פתח ופתח

והשאר חולקין בשוה בית דלמיהוי קאי יהבינן ליה חצר האי דלמיסתר קאי לא יהבינן ליה חצר. ובהשגות א"א נראה מדבריו שאין לו חלק בחצר כלל וכו' ואין להם שותף עוד בחצר (ומה נעשה וצריך מתרגם לתרגמו) ע"כ. ולי נראה דודאי אף דעת המחבר היא שיש לו כניסה ויציאה בחצר שאל"כ לא היה אומר אין לו ארבע אמות בחצר אלא ודאי לא מיעטו מדין כניסה ויציאה ונראה שלא מיעטו אלא מארבע אמות שכנגד הפתח כדברי הר"א ז"ל אבל הארבע אמות האחרות שיש לכל בית זולת אלו שכנגד הפתח אף לזה יש לו ודקדוק לשון המחבר כך ארבע אמות לזה פירוש מלבד ארבע אמות שיש לו כנגד פתחו אם היה ביתו ארבע על ארבע וארבע אמות לזה פירוש שיש לו הבית הקטן עד פתח הבית הזה חולקין ולא הוצרך המחבר להזכיר ארבע אמות שכנגד הפתח לזה שיש לו בית רחב ארבע על ארבע דפשוט הוא ואם היה דעת המחבר לומר שאין לו לזה כלל היה לו לומר אם יש כשיעור לשאר השותפין חולקין ונמצא שלענין הדין שניהם נתכוונו לדבר אחד:

והזבל של חצר חולקין וכו'. בברייתא פ"ק דב"ב ופירש אבן מיגש ז"ל מפני שעיקרן מן הבתים הוא וכפי רוב הבתים ירבה הזבל ורש"י פירש מתחלקת לפי פתחים לזבל שדות לפי שדרך הפתחים השליכוהו עד שנעשית אשפה עכ"ל:

אבל האכסניא של מלך לפי בני אדם. בברייתא שם ופירש המחבר כפירוש השני שבא בהלכות ולשון רש"י ז"ל חיל של מלך המוטל על בני העיר לתת להם אכסניא בבתיהם:

הלכה ט

השותפין שרצו לחלוק דבר שאין בו וכו'. משנה שם (דף י"א) ופירש"י ז"ל משום דבעי למיתני ובכתבי הקדש אע"פ ששניהם רוצים לא יחלוקו וכו' לפי שגנאי הדבר לחתכן תנא רישא יחלוקו:

בד"א בכרך וכו'. שם (דף י"ג ע"ב) מימרא ופירוש בכרך אחד אע"פ שיגיע לזה תורה ולזה נביאים אין חולקין שאין כבודן של ספרי הקדש שיחלקו בב"ד אחר שנתחברו בכרך אחד עכ"ל הרשב"א ז"ל. וכתבו המפרשים ז"ל דבארבע אמות של חצרות דפירוק משא אין בהן דין גוד או איגוד שאם אין חצר לפרק משאו אין בית:

הלכה י

מקום שאין בו דין חלוקה וכו'. ראש פ"א.

ומ"ש כמו שביארנו. פ"ה מהלכות מכירה:

אבל אם קנו וכו'. בגמרא שם:

וכן אם הלך זה בעצמו וכו'. לשון הגמרא שם ויש מי שפירש שאפילו החזיק שלא בפני חבירו ולא אמר לו לך חזק וקני קנה שאין זה כמכר שצריך או אמירה או חזקה בפניו כמו שנתבאר פ"א מהלכות מכירה שאין זה אלא בירור חלקים לבד וזהו שאמרו והלך זה בעצמו והחזיק ויש מי שפירש שאפילו לא החזיק אלא אחד זכה הלה בחלק האחר ואו או קאמר שהרי אפי' חליפין גמורין שנו בתוספתא החליף מטלטלין במטלטלין קרקע בקרקע מטלטלין בקרקע קרקע במטלטלין כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו ע"כ:

הלכה יא

האחין שחלקו ועשו ביניהן גורל וכו'. ברייתא פרק בית כור (דף כ"ה ע"ב) ולשונה האחין שחלקו כיון שעלה הגורל לאחד מהן קנו כולן ויש שפירשו כגון שהסכימו שיחלקו לפי סדר תולדותן שמעון אחר ראובן ולוי אחר שמעון וכיון שעלה גורל לראובן קנה שמעון בחלק הסמוך וכן לוי אחר שמעון ורש"י ז"ל פירש בין ממקרקעי בין ממטלטלי דסתמא אמרו קנו ולא חילקו בין זה לזה ואחין דנקט לאו דוקא דהוא הדין לשותפין אלו דבריו ז"ל ויש מי שפירש בשלא חלקו לפי סדר אלא כל אחד יזכה בחלק שיעלה מהקלפי ופי' הברייתא אם הם שנים כיון שזכה הלה בחלק זה זכה שני בחלקו ואם הם שלשה או יותר קנו כולן זה שעלה לו הגורל זכה בחלקו והאחרים קנו כולן לענין לחלוק באותן חלקים שיעשו ע"פ הגורל ואין אחד מהם יכול לחזור ולומר לא בגורל אני חפץ אלא בעילוי אלא כיון שעלה הגורל לאחד מהם יחלקו גם כולם בגורל ויש מי שפירש קנו לגבי ראשון שעלה לו הגורל שהוא אינו יכול לעכב עליהן ולא הן עליו אבל מ"מ אם רצה אחד מן הנשארים לעכב ולחלוק בינו ובין שאר האחרים בעילוי שומעין לו והראשון נראה עיקר עכ"ל הרשב"א ז"ל.

ומ"ש המחבר בהנאה שנעשית וכו'. מבואר בגמרא בההיא הנאה דקא צייתי אהדדי וכו'. ובהשגות א"א לא נתחוורו דבריו ע"כ. ולא אבין לו אלא א"כ רצה לומר שהיה לו לברר דבריו:

הלכה יב

האחין שחלקו הרי הם כלקוחות וכו'. פסק כשמואל דפ"ק (דף ז') וזה לשון המימרא האחין שחלקו אין להם לא דרך זה על זה ולא אמת המים זע"ז וכו'.

ומ"ש המחבר הרי הן כלקוחות. לומר שהוא הדין למי שמכר חצי שדהו וכיוצא בזה נתבאר פרק המוכר את הבית ששמואל סובר שהרי האחין כלקוחות זה מזה:

וכן סותם את החלון המשקיף על חלקו וכו'. זהו פירוש ולא את החלונות האמור בגמרא אבל רש"י ז"ל פירש ולא חלונות לערער על סתימת האורה וכן כתב הרשב"א ז"ל כלומר

ולא דין חלונות זה על זה שאם בא לבנות כנגדה בונה אע"פ שמאפיל אבל אינו מחייבו לסתמן משום שהוא לא נתחייב לו בנין וכן כתב הרמב"ן ז"ל שאינו מחייבו לסתום אע"פ שמזיקו בהיזק ראייה עכ"ל עוד כתב ומהא שמעינן למי שיש לו בתים וחצר וחלונותיו פתוחות לחצר ומכר החצר שאין הלוקח בעל החצר נמנע מלבנות בחצרו כותל בד' אמות לחלונות ואף על פי שמאפיל:

והוא הדין בשנים שקנו שדה מאחד וכו'. זה פשוט דאחין לאו דוקא וכן כתב ן' מיגש ז"ל:

הלכה יג

אבל שנים שקנו שדה משני אחים או משני אנשים. פירוש ובשל מוכרים היה נודע חלק כל אחד והיו מחזיקין בנזקין אלו שאם המוכרים היו משותפין ואלו חלקו ודאי אין להם זה על זה כלום דמה לי באין מכח אחד מה לי באין מכח שנים המשותפין וכן כתב אבן מיגש ז"ל זה לשונו קי"ל הלכה כשמואל בדיני וה"ה לתרי דאתו מכח תרי והנך קמאי לא פלגי ברוחות דכיון דלא פלוג ברוחות ליכא הכא חזקה כלל דהא לא מברר חולקא דחד מינייהו כי היכי דתיהוי עלה חזקה ע"כ ומכאן שדברי המחבר תלמידו הן בשהראשונים היו חלוקין ברוחות, זה נראה:

הלכה יד

חצר השותפין שיש בה דין וכו'. ראש פ"ק (דף ב') משנה בביאור:

ואין לו חזקה בחצר וכו'. דעת המחבר כדעת רבו דבחצר בדוקא שאין לו חזקה משום דממילא הן מזיקין זה את זה בלא עשיית שום מעשה ולפיכך אין להם חזקה בעמידתן כך ואפילו עמדו כן שלש שנים או יותר אבל אם עשו מעשה כגון פותח חלונות על חצר חבירו יש לו חזקה לדעתם ז"ל ויתבארו דינין אלו פ"ז:

הלכה טו

רוחב מקום הכותל משניהם וכו'. במשנה בונין את הכותל באמצע:

הכל כמנהג המדינה וכו'. במשנה ופירשו ז"ל לפי מנהג המדינה מה שנוהגין השותפין לבנות כשחולקין ביניהם ואינו ר"ל לפי מנהג שאר בנייני המדינה אלא לפי מנהג שאר בנייני השותפין:

ואפילו נהגו לעשות מחיצה וכו'. מבואר בגמרא (דף ד'):

הלכה טז

וכמה גובה הכותל וכו'. נתבאר בסוגיא (דף ה') ובמשנה דכותל חצר שנפל:

וכן בגינה כופהו וכו'. דעת המחבר שאין היזק ראייה בגינה ולפיכך די בעשרה טפחים כדי שיתפס כגנב ולשמירה בעלמא ומה שאמרו אסור לאדם שיעמוד על שדה חבירו בשעה שעומדת בקמתה אינו אלא מדת חסידות ולא נכריח לגדור ארבע אמות בשביל כך ודברי טעם הן אלא שהסוגיא של תחלת הפרק קשה עליו וכבר שאלו ממנו חכמי לוניל למה לא כתב ארבע אמות מדין היזק ראיה והשיב להם בחייו, ודעת הרמב"ן ז"ל שארבע אמות גודרין וכ"כ בהשגות:

אבל בבקעה וכו'. נתבאר במשנה ובגמרא ושם נתבאר שאפילו בגינה במקום שנהגו שלא לגדור אין מחייבין אותו לגדור ואין בין גינה לבקעה אלא בסתם וכ"כ אבן מיגש ז"ל:

רצה להבדיל בקעתו וכו'. במשנה ופי' מבחוץ לצד חבירו.

ומ"ש כמו אמה בסיד. כר"י שפירש כן חזית האמור במשנה:

לפיכך אם נפל הכותל המקום והאבנים וכו'. שם.

ואם עשו מדעת שניהם וכו'. במשנה שם:

לפיכך אם נפל הכותל וכו'. גם זה במשנה שם פירוש והוא הדין בכותל חצר שנפל שהמקום והאבנים של שניהם וכן מבואר במשנה שם ואיתמר עלה בגמרא פשיטא ואמרינן לא צריכא דנפל לרשותא דחד מינייהו א"נ דפנינהו חד לרשותיה מהו דתימא ליהוי אידך המוציא מחבירו עליו הראיה קמ"ל ופירשו אפילו אין האבנים יוצאות מתחת ידי זה ואין אנו רואין אותן ברשותו וחבירו תובעו במחצית האבנים והלה טוען לא כי הכותל היה כולו שלי אינו נאמן ואע"פ שהיה יכול להכחיש ולומר אינן בידי וכגון שיש זמן רב מן הנפילה שאפילו שותפין מקפידין זה על זה בזמן מרובה ה"ז מגו במקום עדים דאנן סהדי דבחצר הכותל של שניהם וכן בבקעה כשעשו שניהם חזית ומיגו במקום עדים לא אמרינן ושיטה אחרת יש בהלכות כתבה המחבר בסמוך:

הלכה יז

המוכר גינה לחבירו וכו'. לא ידעתי מאין זה למחבר ובהשגות השוה דינן למי שהיו להם שתי גנות סמוכות זו לזו וכך כתוב שם א"א וכן המוכר:

ואפילו במקום שנהגו שלא וכו'. א"א זה שיבוש ע"כ. דעת הר"א ז"ל שלוקח ומוכר ומי שהיו גנותיהן סמוכות דינן שוה ואפשר שדעת רבינו ז"ל לומר שכל מי שמוכר לאחר דעתו שהקונה יסלק לו כל נזק הבא מחמתו כגון זה שגנותיו סתומות מכל צדדיהן אלא לצדי זו שמכר והרי זה דומה למה שאמרו ונתבאר פכ"א מהלכות מכירה שהמוכר חצי שדה לוקח מקבל עליו מקום הגדר חריץ ובן חריץ ומשם למד רבינו דין זה ואפשר שזהו שכתב ואפילו במקום שנהגו שלא לגדור כך נ"ל לדעת רבינו ז"ל:

הלכה יח

מקום שנהגו לבנות הכותלים וכו'. כאן ביאר המחבר שפירוש כמנהג המדינה כמנהג שותפי המדינה בבניינים כמו שכתב למעלה ושיעורין אלו מפורשים במשנה ופירוש כפיסין אריחין והאריח חצי לבנה שהוא טפח ומחצה ועביו של כותל אריח מכאן ואריח מכאן וטפח באמצע שנותן שם טיט כדי לחברן ופירוש שיעורי רחב הכותלים אינו לפי מנהג שאם נהגו לבנות גזית בארבעה טפחים אינו כלום אלא כופהו בחמשה וכן בשאר וכתבו ז"ל דבעיר חדשה אין אחד מהם יכול לכפות חבירו אלא בפחות שבכותלים הנזכרים במשנה והוא לבנים:

והואיל ומקום הכותל משל שניהם וכו'. כבר נתבאר זה למעלה וכתוב בהלכות שמעינן מיהא דמילתא דידיע לתרי שותפי אע"ג דאיתא השתא ברשותא דחד מינייהו לא נפקא מחזקה דאידך מ"ט השותפין לא קפדי אהדדי הילכך לית ליה חזקה אלא בראיה א"נ לאחר חלוקה ע"כ וכבר כתבתי שיטה אחרת למעלה ונראית שדעת ההלכות בשאנו רואים האבנים תחת ידו ויש עדים שמכירין אותם וכ"כ הרשב"א ז"ל וכ"כ אבן מיגש ז"ל דאי ליכא סהדי דמסהדי בהכי הוא מהימן מדין מגו דאי בעי אמר אהדרינהו:

פרק ג

הלכה א

כותל חצר המבדיל בין שני שותפין וכו'. משנה פ"ק דב"ב (דף ה'):

רצה האחד והגביה הכותל יתר על ד' וכו'. במשנה שם.

ומ"ש ומחייבין אותו ליתן חלקו בשתי אמות שהוסיף. הוא פירוש דברי ר"נ דגמרא דאמר למאי דסמך סמך למאי דלא סמך לא סמך ויש שפירשו במשך שאם היה משך הכותל שביניהם עשר אמות וזה בנה כנגדו ובגבהו במשך ה' אין מחייבין אותו ביתר מכאן וגם זה אמת:

וכן אם חקק וכו'. זה כתב בפירוש אקבועי כשורי האמור בגמרא (דף ז'). ודע שבפריעת חצי ההוצאה אפילו בעל כרחו של חבירו זוכה בחצי הכותל לפי שהמקום של שניהם וזכתה לו חצירו וכיון שהוא בנוי על חלקו מיד כשגילה דעתו דניחא ליה מחייבין אותו כן כתבו ז"ל:

הלכה ב

אחד מן השותפין וכו'. במשנה שם (דף ה'):

ומה שכתב ונשבע היסת. פשוט הוא שבכל כפירה יש שבועת היסת:

אבל אם בא לתבוע אותו וכו'. מפורש במשנה.
ומ"ש נשבע בנקיטת חפץ. הוא כדין הנשבעין ונוטלין ואפילו במלוה בשטר אי אמר ליה אשתבע דלא פרעתיך משתבע ליה וכמו שיתבאר פי"ד מהלכות מלוה ולוה:

הלכה ג

מי שהיה לו חורבה בין חורבות חבירו וכו'. לשון המשנה (דף ד' ע"ב) המקיף את חבירו משלש רוחותיו וגדר וכו' וראיתי למפרשים ז"ל שפירשו בשדות ובמקום שלא נהגו לגדור וכ"נ קצת מהמעשה האמור בגמרא (דף ה') מרוניא ורבינא והקשו ז"ל א"כ כשגדרו מארבע רוחותיו למה מחייבין אותו וא"כ מה הועילו חכמים בתקנתן נמצא האחד מקדים ובונה ומחייב בגדרים ותירצו שאם עמד ניקף ומחה במקיף שלא ישלם לו מדמי הגדרים כלום פטור והמחבר כתב הדין בחורבה ודבריו נראין:
לפיכך אם גדר לו רוח וכו'. מסקנא דגמרא ובהלכות:

הלכה ד

אבל אם היה הכותל של זה שבנהו ובחלקו בנה יראה לי שאין מגלגלין עליו אלא דבר מועט כמו שיראו הדיינין שהרי אינו יכול להשתמש בכתלים. בהשגות א"א זה המשפט מעוקל וכו'. ודעת המחבר שאין מחייבין אותו בחצי ההוצאה אלא מפני שזוכה בחצי הכותל לפי שנבנה במקומו וכמ"ש למעלה בחצר לפיכך כל שלא נבנה במקומו ואם ירצה הלה אפילו בפריעת חצי ההוצאה אינו זוכה בחצי הכותל עכשיו אם המקיף רוצה אינו זוכה בחצי הכותל ואינו פורעה אלא מה שההנהו זה נראה לדעתו ז"ל:
וכן אם הניקף עצמו וכו'. ג"ז שם ומוסכם בהלכות ויש מי שכתב שאם גדר המקיף בגזית והניקף בלבנים שאין מחייבים אותו אלא בלבנים שאין אתה מחייבו אלא מחמת גילוי דעתו והרי גילה דעתו שדי לו בגדר לבנים ולא כ"כ הראשונים ז"ל:

הלכה ה

וכן שני בתים זה בצד זה וכו'. פירוש שאינן משופעין והדין מימרא פ"ק (דף ו' ע"ב) אמר אביי שני בתים בשני צדי ר"ה זה עושה מעקה לחצי גגו וכו' וחילוק זה שכתב המחבר בין עשויין לדירה לאינן עשויין הרבה מהמפרשים כתבוהו לחלק בין זו דאביי לאותה דר"נ שנזכיר בסמוך אבל יש שכתבו בהן חילוק אחר ואמרו דהא דאביי דבעי מעקה ד' אמות הוא כשהגגין רחוקים זה מזה וכמו שאמר בשני צדי ר"ה וכל שהן רחוקין כל שזה משתמש אינו מרגיש בביאת השני וסבור שלא יבא ולפיכך צריך מעקה גבוה ארבע אמות וההיא דר"נ דאמר מחיצה י' בגגין הסמוכין זה לזה דכל שחבירו בא להשתמש בגגו ירגיש ויצניע עצמו ודי במחיצה י' כדי שיתפס עליו כגנב ולזה הסכים הרשב"א ז"ל:

ואע"פ שבני ר"ה וכו'. מפורש בגמרא וכתבו ז"ל מהא שמעינן דשתי חצירות הסמוכות זו לזו ואע"ג דעליונה גבוה ארבע אמות התחתון זקוק לו להיזק ראיה דגגין אלו ודאי בשגבוהין ארבע אמות הן דאי לא שפיר קא"ל הא בעית איצטנועי מבני ר"ה איצטנע מינאי וכדתנן בפרק חזקת פותח פתח וכו' ואמרינן מאי טעמא דאמר סוף סוף הא בעית איצטנועי מבני ר"ה ותו שמעינן מינה דהיזק ראיה אין לו שיעור ואפי' בית רחוקה מבית וגג מגג וגג מחצר רחוקים כמה זקוקים הם לארבע אמות כל שזה יכול לראות בתשמיש חבירו עכ"ל הרשב"א ז"ל:

הלכה ו

גג הסמוך לחצר חבירו עושה לו וכו'. מימרא דשמואל שם וכתב הרשב"א ז"ל נ"ל שבעל החצר מסייע עמו עד עשרה טפחים למעלה מחצרו שאף הוא זקוק לו לי' ליתפס כגנב עכ"ל:

אבל בין גג לגג וכו'. בהשגות א"א פירוש שאינן ראויין לתשמיש ע"כ ופשוט שזו כוונת המחבר:

אבל צריך לעשות מחיצה וכו'. מימרא דר"נ שם והלכתא כוותיה בדיני:

הלכה ז

שתי חצירות זו למעלה מזו וכו'. פלוגתא דרב הונא ורב חסדא שם בזה הלשון אמר רב הונא תחתון בונה מכנגדו ועולה ועליון בונה מכנגדו ועולה ורב חסדא אמר עליון מסייע למטה ובונה תניא כוותיה דרב חסדא שתי חצירות זו למעלה מזו לא יאמר העליון הריני בונה מכנגדי ועולה אלא מסייע מלמטה ובונה ע"כ ורש"י ואבן מיגש ז"ל פירשו ר"ה אמר התחתון בונה את הכותל מלמטה עד שמגיע לעליון כדי שלא יהא עליון נפסד בשפלותו של חתתון ורב חסדא אמר עליון מסייע לתחתון אבל עיקר הפירוש כך הוא שתי חצירות זו למעלה מזו אפילו גבוה האחת כמה התחתון ניזק מעליון בהיזק ראיה והכל לפי אורך התחתונה וקיצורה וסברת רב הונא שלא יהא עליון נפסד בשפלות התחתון ומ"מ מקצוע התחתון מקרקעית העליון מחצית רחב הכותל וכו' רב חסדא סבר עליון מסייע מלמטה ועולה שאם אין יסוד אין בנין ובונין שתיהן בשיתוף עד סלוק היזק ראיית התחתון שלא יוכל לראותו אפילו כשהעליון עומד ומכאן ואילך בונה העליון לבדו עד תשלום ארבע אמות מכנגד חצירו וקי"ל כרב חסדא דתניא כוותיה ובהשגות א"א אין דבריו ברורים ע"כ ולשון המחבר כלשון הגמרא אבל היה לו לפרש:

ואם היתה חצירו למעלה וכו'. זה נמצא בספרי המחבר ולשון הברייתא היתה חצירו למעלה מגגו של חבירו אין זקוק לו והקשו ממנה לר"נ דאמר בין גג לגג זקוק למחיצה י'

ואמרו מאי לאו אין זקוק לו כלל לא אין זקוק לארבע אמות אבל זקוק למחיצה י' עכ"ל הגמרא ופירש אבן מיגש ז"ל שכך היתה הקושיא לר"נ אמאי בעל החצר זקוק לבעל הגג למחיצה י' והרי יש לחוש ליתפס כגנב כמו בין גג לגג והאריך בזה ותירצו בגמרא מאי אין זקוק לו לארבע אמות אבל זקוק לו למחיצה י' ואמר שהמחבר פסק למעלה כר"נ תימה הוא איך כתב אין העליון זקוק לתחתון כלל וצ"ע:

הלכה ח

מי שהיה כותלו וכו'. בב"מ (דף קי"ז קי"ח) פרק הבית והעלייה משנה שם ואם רצה בהן בעל הגינה ואמר לו הן אם פינה אותן קנה החילוק הזה בין פנאן ללא פנאן מפורש בגמרא שם. והקשו למה לי פנאן והא א"ר יוסי בר חנינא חצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו ותירצו היכא דמכוין לאקנויי ליה אבל הכא אישתמוטי בעלמא הוא דקא משתמיט ליה והן הן דברי המחבר אבל יש שכתבו דוקא דפנינהו קמיה דבעל הכותל דכי פנינהו ה"ל למימר ומדלא א"ל ש"מ לאו לדחויי איכוין עכ"ל הרשב"א ז"ל:

הלכה ט

חמש גנות המספקות מים וכו'. ברייתא במציעא פרק המקבל (בבא מציעא דף ק"ח) והטעם שאין האחת שותה עד שתשתה את שלמעלה ממנה לפיכך כולן מתקנות עם העליונה:

וכן חמש חצירות השופכות מים וכו'. באותה ברייתא שם ופירוש מים אלו מי תשמיש או מי מטר הם וכל זמן שלא ירדו מים עליונים למטה טוב להם לתחתונים ואם לא תהא מתוקנת למטה יהא נזק לעליונים לפיכך מסייעין עמהם:

הלכה י

בני הנהר משקין על הסדר וכו' רצה אחד מהם לסכור וכו'. בגיטין פרק הניזקין (גיטין דף נ"ט ע"ב) במשנה בור הקרוב לאמה מתמלא ראשון מפני דרכי שלום ובגמרא (דף ס' ע"ב) בני נהרא כיצד שותין אמרו שאם הנהר הולך כדרכו על הסדר הם שותין ונחלקו רב ושמואל במסכר ואשקויי דרב אמר נהרא כפשטא ליזיל ושמואל אמר עילאי שתו מיא ברישא דאמרי דאנן קדמינן טפי והקשו לרב מהמשנה שהקרוב מתמלא ראשון ותירצו באמה המהלכת ע"פ בורו [שנינו] פירוש שהבור חפור שם מתחלה קודם שהעבירו שם האמה ואמרו בגמרא כיון דלא איתמר הלכתא כרב או כשמואל כל דאלים גבר וכן פסקו הגאונים ז"ל:

בור הקרוב לאמה וכו'. בהשגות א"א בגמרא הוא מעמיד אותה וכו'. וכבר נתבאר דאליבא דרב העמידוה בדוקא במהלכת על פני בורו אבל לא לשמואל ולפיכך תפסו

הרב אלפסי ז"ל והמחבר הביא משנה כפשטה כמה שכתב הר"א ז"ל בהשגות שטוב הוא לחוש לדרכי שלום:

פרק ד

הלכה א

מי שהיתה לו עלייה וכו'. במציעא פרק הבית והעלייה (בבא מציעא דף קי"ו) נתבאר שעל התחתון להעמיד ביתו:

אבל אין בעה"ב וכו'. ג"ז שם ולמה יכריחנו והלא הבית שוה יותר כשאין עלייה על גביו וכו':

ותקרה של בית וכו'. זה מוסכם במשנה:

והמעזיבה שעל התקרה וכו'. פסק כרבי יוסי דמתניתין (דף קי"ז) ותמה אני שהרי פסק פרק י"ו מהלכות שכירות כרבנן וכמ"ש שם ונ"ל שדעת המחבר שלא נחלקו רבי יוסי וחכמים אלא בשוכר ומשכיר אבל בשותפין אפילו חכמים מודים שהמעזיבה לעליון ובודאי שאותה משנה שנחלקו בשוכר ומשכיר הוא ואיני יכול להלום דבריו בדרך אחרת ויש מי שהשוה דינו ופסקו כרבנן וכן כתב הרשב"א ז"ל פירקא קמא דבתרא גבי מאי דאמרינן התם אבל מטו כשורי למטה מעשרה רשותא דתתאי הוא:

הלכה ב

נפלו שניהן הבית והעלייה הרי שניהם חולקין וכו'. משנה שם (דף קט"ז ע"ב) ופירש רש"י ז"ל אף על פי שהאחד גבוה מחבירו ואבניו ועפרו מרובה משל חבירו לפי שאין ניכר אי אלו אבנים של עליון ואי אלו אבנים של תחתון והרשב"א ז"ל כתב שהוא תמה ויש להם לחלוק לפי חשבון והכי איתא בתוספתא דתניא התם במה דברים אמורים בזמן שהיו שניהם שוים אבל אם היה אחד מהם גדול ואחד מהם קטן זה נוטל לפי שלו וזה נוטל לפי שלו ע"כ:

אם נשתברו וכו'. במשנה:

ודבר ידוע וכו'. בגמרא אי בחבסא נפל או בחבטא נפל ופירש רש"י ז"ל אם נחבט הבית מיסוד ונפלה החומה תחתיה במקומה יש לדעת שהתחתונות נשברו ולכך נפלה הבית ואם נחבס הכותל להלן במקל שהיה עומד זקוף ונפל שעליונות של כותל נפלו להלן ממנו הרבה אז העליונות נשברו שנפלו מגובה רב והתחתונות שלימות שנפלו ממקום נמוך ע"כ:

ואם אינן יודעין וכו'. מפורש במשנה ובגמרא שם:

הלכה ג

אמר בעל העלייה וכו'. משנה שם (דף קי"ז) פסק כתנא קמא והקשה הרשב"א ז"ל למה לא יכוף בעל העלייה את בעל הבית לבנותו וכתב שבירושלמי העמידוה כשהלך לו בעל הבית למדינת הים ואין בית דין יורדין לנכסיו וכתב הרמב"ן ז"ל כן וזה נראה שהוא דעת המחבר שאם אפשר לכפותו כופין אותו כמ"ש בתחלת הפרק ומשנתנו היא או בשאי אפשר לכפותו או כשאין בעל העלייה רוצה לכפותו והרשב"א ז"ל כתב שלא נשתעבדו לבעל העלייה נכסי בעל הבית אלא גוף הבית נשתעבד לו ולעולם אין כופין אותו אלא שבונה הבית ודר בתוכו:

הלכה ד

ואם אין אחד מהם וכו'. ברייתא שם (דף ע"ב) ופסק כר' נתן וכרבא דאמר הכין והטעם לפי שהעלייה מפסדת בבית שליש לפיכך הוא נוטל שליש כדאיתא התם:

הלכה ה

רצה בעל הבית לבנות ביתו וכו'. שם מימרא:

וכן בעל העלייה וכו'. הכל מבואר באותה מימרא שם והענין שהעליון שבא להקל משאו שומעין לו ולא להכביד והתחתון שבא למעט חוזק הכותלים אין שומעין לו ופשוט הוא:

הלכה ו

נתדלדלו קורות הבית וכו' וירדו לאויר הבית וכו'. מעשה פירקא קמא דבבא בתרא (דף ו' ז') ולשון הגמרא איתבר תתאי ורש"י פירש נטבעו כותלים התחתונים בארץ עד ששפלה תקרת העלייה והמחבר כתב נתדלדלו וכו'. **ומה שכתב סותר ובונה** רצה לומר בעל הבית בונה התקרה והעליון המעזיבה לפי מ"ש למעלה ולשיטה אחרת אף המעזיבה משל תחתון ופירוש מעזיבה טיח טיט שנותנין על התקרה:

ואפילו אמר לו בעל הבית וכו'. באותה מעשה שם:

הלכה ז

התנו ביניהם על דבר זה וכו'. שם ופי' בשהתנו סתם וחבילה בינונית כתב המחבר בפירושו איסורייתא דמחוזא האמור בגמרא:

הלכה ח

בית הבד שהוא בנוי וכו'. פירש"י כגון שחקק אדם בסלע תחתיו כמין כיפה והיתה גינתו מלמעלה ובית בדו מלמטה וכשמת נטלו בניו זה גינה וזה בית הבד ומשנה היא פרק הבית והעלייה.

ומה שכתב המחבר בארבעה טפחים. כשמואל דהלכתא כוותיה בדיני וכן בהלכות:

הלכה ט

שתי גנות זו על גב זו והירק בינתיים וכו'. משנה שם (דף קי"ח) וכר"ש כדאיתא בגמרא ופירוש זו על גב זו סמוכות זו לזו האחת קרקעיתה גבוה וזו שאצלה קרקעיתה נמוך והירק בינתיים בזקיפת גובה שזו גבוהה מזו:

ובלבד שלא יאנוס וכו'. מימרא בגמרא (דף קי"ט) שם ופירוש שלא יאנוס עצמו לפשוט את ידיו וכו':

היה מגיע לנופו וכו'. בעיא דלא איפשיטא שם ויש גורסין מגיע לעיקרו ואין מגיע לנופו מהו:

אבל אילן העומד על המצר וכו'. מחלוקת רב ושמואל פרק המקבל (בבא מציעא דף ק"ז) ופסק כשמואל וכן בהלכות:

הלכה י

שטף נהר זיתיו וכו'. משנה ובריית פרק השואל (דף ק"ה) ומשום יישוב א"י כדאיתא התם:

ואם עקרן הנהר בגושיהן. מימרא דריש לקיש שם (דף ק"א) ופירש"י ז"ל שנעקרו שם הקרקע שסביבותם שיכולין לחיות על ידו ופטורין מן הערלה כדתנן אילן שנעקר הסלע עמו אם יכול לחיות פטור ואם לאו חייב והרשב"א ז"ל פירש כן ואע"פ שיכולין לחיות בהן ומצילין אותם מן הערלה מ"מ אינן יכולין לגדל פירות מחמת הגושין לבד:

ואם לא נעקרו בגושיהן הכל לבעל הקרקע מיד. אם רבינו מפרש כרש"י ז"ל שהגושים הן מצילין אותו מן הערלה זה שנעקר בלא גושין יש לתמוה למה הוא זוכה בעל הקרקע תוך שלש הלא חייב הוא בערלה אלא א"כ נאמר שיזכה בעצים ולשון הגמרא לא שנו פירוש שחולקין אלא כשנעקרו בגושיהן ובתוך שלש אבל לאחר ג' הכל לבעל הקרקע. ובהשגות א"א אומר אני בעל הזיתים נוטל ממנו דמי זיתיו ליטע כלומר אומדין כמה אדם קונה זיתים כאלו ליטע אותם בתוך שדהו ע"כ. ואני אומר כשנעקרו בלא גושין ה"ז אבידה המותרת כזוטו של ים וכשלוליתו של נהר דודאי בעלים מתייאשי ממנו כמ"ש פ"ו מהלכות גזילה ואבידה ולפיכך הכל לבעל הקרקע מיד ואינו נותן לו דמים כלל וכפשט הגמרא אבל כשנעקרו עם הגושין הרי גדלו עם סיוע הגושין ולפיכך נוטל חלקו א"נ שכל שנעקרו עם גושין שיכול לחיות בהן אין דרך הנהר להוליכן למקום רחוק ולפיכך אינו מתייאש מהן ובדין היה שיטלם אלא שחשו ליישוב הארץ כך נ"ל:

הלכה יא

המוכר זיתיו לעצים אם פסק וכו'. משנה שם (דף ק' ע"ב) בזה הלשון המוכר זיתיו לעצים ועשו פחות מרביעית לסאה הרי אלו לבעל הזיתים עשו רביעית לסאה זה אומר זיתי גדלו וזה אומר ארצי גדלה יחלוקו ואמרו בגמרא היכי דמי אי דא"ל קוץ לאלתר אפילו פחות מרביעית נמי דבעל הקרקע [בעי למיהוי] אי דא"ל כל אימת דבעית קוץ אפילו רביעית נמי דבעל הזיתים [בעי למיהוי] לא צריכא דא"ל סתמא פחות מרביעית לא קפדי אינשי ארביעית קפדי א"ר שמעון בן פזי ורביעית שאמרו חוץ מן ההוצאה ופירוש פחות מרביעית לסאה פירש"י ז"ל זיתים רעים שאין בסאה שלהם רביעית שמן ודברי רבינו פשוטין הן אבל הרשב"א ז"ל כתב היכי דמי אי דא"ל קוץ לאלתר אפילו פחות מרביעית נמי דבעל הקרקע נ"ל דלאו הכל לבעל הקרקע קאמר דהא א"ל לוקח זיתי גדלו אלא לבעל הקרקע מחציתן קאמר כדינא דמתני' ביתר מרביעית והיינו דקאמר פחות מרביעית נמי לבעל הקרקע ומאי נמי דקאמר אלא פחות מרביעית נמי כיותר מרביעית עכ"ל והביא לשון המחבר וכתב ואינו מחוור בעיני וקשה לן אם כדבריו ז"ל לימא אפילו פחות מרביעית נמי ולישתוק וכיון דאמתני' קאי אנא ידענא דחולקין קאמר אלא ה"פ לא מיבעיא רביעית דהוי כולו דבעל הקרקע כיון שהתנה עמו לקוץ מיד אלא אפילו פחות מרביעית נמי הרי הוא לבעל הקרקע וקשיא מתני' בתרתי זה דעת רבינו ויש לתרץ לדעת הרשב"א ז"ל דאיידי דאמר באידך דבעל זיתים אמר בהא דבעל קרקע ואין זה מספיק שהיה לו לומר אפילו פחות מרביעית יחלוקו ודברי רבינו ז"ל עיקר וכן נראה מדברי הגאון ז"ל בספר המקח בשער חמשים:

פרק ה

הלכה א

חצר השותפין כל אחד מהן כופה וכו'. במשנה פירקא קמא דבבא בתרא (דף ז') פסק כתנא קמא וכ"פ ז"ל:

אבל שאר הדברים כגון ציור וכיור וכו'. זה פשוט:

עשה אחד מהן וכו'. אולי הוציא זה המחבר מדין בונין הכותל למעלה מארבע אמות שאם גילה אחד דעתו שהוא רוצה בו שפורע חלקו בהוצאה כמבואר ראש פרק ג':

הלכה ב

מי שיש לו בית בחצר וכו'. תוספתא כלשונה הובאה בהלכות:

הלכה ג

אחד מן השותפין בחצר שביקש וכו'. ס"פ חזקת (בבא בתרא דף ס') נתבאר:
וכן שאר הדברים וכו' חוץ מן הכביסה וכו'. מימרא שם (דף נ"ז ע"ב) אמר ר"י וכו' בכל שותפין מעכבין זה את זה חוץ מן הכביסה:

הלכה ד

אחד חצר השותפין ואחד מבוי וכו'. נתבאר בתוספתא (סוף ב"מ) שבני מבוי כופין זה את זה שלא להושיב ביניהן לא חייט וכו' כמו שנתבאר שם כ"ש לעשות במבוי דברים שאין דרך לעשותן ופשוט הוא אחר שהרשות משותפת ביניהם:

הלכה ה

אחד מן השותפין בחצר וכו'. משנה פ' חזקת העמידוה בגמרא בחצר השותפין:
ואם העמיד בפני בהמה זו וכיוצא בה מחיצה וכו'. שם במשנה:
בד"א בחצר השותפין וכו'. זו סברת הרב אבן מיגש ז"ל וכ"כ פרק חזקת והא דאמרינן בחצר השותפין עסקינן לאו למימרא דבחצר חבירו דקפיד אפילו אהעמדה כדי הויא לה חזקה דא"כ אין לך משאיל מקום לחבירו בחצרו להעמיד שם בהמתו אלא למימרא דבחצר שאינה של שותפין אפילו עשה מחיצה נמי לא הויא לה חזקה דבודאי בדרך שאלה היא. עוד כתב ז"ל ודוקא היכא דלא החזיק שלש שנים הוא דאיכא לאיפלוגי בין חצר חבירו לחצר השותפין א"נ החזיק ג' שנים וליכא טענה אלא מחמת שתיקה אבל החזיק שלש שנים חזקה שיש עמה טענה בחצר חבירו אפילו לא עשה מחיצה והיתה עומדת שם ביום ובלילה ה"ז חזקה דהיינו כל חזקה שבעולם ובחצר השותפין אם לא עשה מחיצה אפילו החזיק שלש שנים לא הויא חזקה נמצא שבחצר חבירו הכל תלוי בשני חזקה והוא שטוען שמכר או נתן ובחצר השותפין הכל תלוי בעשיית מחיצה ואין משגיחין על השנים אלו דבריו ז"ל ודברי המחבר בדין חצר חבירו בלא חזקת שלש שנים הם אבל בחזקת שלש שנים בטענה ודאי החזיק וכ"כ פי"ב מהלכות טוען ונטען. ובהשגות כתוב א"א הירושלמי חולק עליו וכו'. סובר הר"א ז"ל שדברי הירושלמי אפילו בלא חזקת שלש הוא וכ"נ דעת בעל העיטור ז"ל ומפרשים הרי זו חזקה מחמת מחילה ודברים מתמיהים הם שבהעמדת בהמה לשעה או בגידול תרנגולין תהיה חזקה ואין לומר ל' יום שהרי לא ביארו ואם כדבריהם אין לך אדם משאיל מקום לחבירו וכמ"ש רבינו ונ"ל שפירוש הירושלמי לפי דבריו הוא בחזקת שלש שנים ובטענה ואמרו גדל סתם לסמוך על הידוע שרוב החזקות בשלש שנים ורבי יוסי הכריח כן ואמר אם יש לו לגדל שהוא כדברי המחזיק שנמכר או שנתן מקום זה לו להשתמש בכך הרי גדל פירוש

הרי גדולו מוכיח עליו ואם כדברי הלה שלא נתן לו רשות לגדל הרי החזיק ואיך יחזיק שלש שנים בלא טענה זה נ"ל לפרש לדעת רבינו ורבו ז"ל:

הלכה ו

אחד מן השותפין שביקש לפתוח וכו'. משנה וגמרא סוף חזקת (בבא בתרא דף נ"ט ודף ס'):

וכן לא יפתחו השותפין בחצר פתח כנגד פתח וכו'. משנה שם ופירש ר"ש ז"ל אלא ירחיק משהו זה מכנגד זה וטעמא משום צניעותא וכתב הרשב"א ז"ל שהטעם לפי דבריו דדי בהרחקת משהו דסוף סוף אי בעי קאי בחצר וחזי ליה והאריך בזה ובסוף דבריו כתב ולולי שאמרה הר"ש היה נראה שצריך להרחיק עד שלא יוכל לראות מפתחו דרך פתח חבירו כלל:

אבל פותח אדם לר"ה וכו'. במשנה שם ובגמרא דא"ל סוף סוף הא בעית איצטנועי מבני ר"ה ופירש ז"ל דסוף סוף רוכבי סוסים וגמלים רואין אותך בחלונותיך, דעתו ז"ל שאפלו בחלון שהוא גבוה ואין אנשים הולכים על רגליהם יכולין לראות דרך החלון פותחין כנגדו והקשו עליו מאותה דאביי הנזכרת פ"א מדין שני בתים בשני צידי ר"ה שאמרו זה עושה מעקה לחצי גגו וכו' כנזכר למעלה בפ"ג אלא הכא בחלונות נמוכים בדוקא הוא מתני' וכל פתח שאין אדם יכול ליכנס ולצאת נקרא חלון וכן עיקר ע"כ לשון הרשב"א ז"ל:

הלכה ז

ואעפ"כ לא יפתח אדם חנות וכו'. תוספתא הובאה בהלכות ודקדקו המפרשים ז"ל במבוי שאינו מפולש אם פותחין לו פתח כנגד פתח והעלה הרשב"א ז"ל דאפילו במבוי כל שיש למטה ממנו שלשה בתים הרי הוא כרה"ר דא"ל סוף סוף הא בעית איצטנועי מן הרבים ורה"ר דקתני לאו דוקא אלא שרבים בוקעין בו עכ"ל:

הלכה ח

אחד מן השותפין שלקח בית וכו'. משנה שם:

אבל פותח הוא פתח עלייה לתוך ביתו וכו'. דעת המחבר ז"ל בפירוש הסוגיא כדעת הרב אלפסי ז"ל שיכול לבנות העלייה לתוך ביתו והטעם שכל שהיא פתוחה בתוך ביתו אינו עשוי להכניס שם דיורין כיון שאין שם דרך אלא עליו וכ"כ הרמב"ן ז"ל ואפילו בית שלקח בחצר אחרת אם סתם פתח החצר ההוא ופתחו לתוך ביתו רשאי שלא כדברי קצת המפרשים ז"ל שסוברין שאינו יכול לבנות עלייה על גבי הכותלים כלל ואע"פ שהוא

פותח לתוך ביתו וכן אינו רשאי לפתוח בית מחצר אחרת לתוך ביתו בשום צד וכבר פירשו הרמב"ן והרשב"א ז"ל והסוגיא לדעת הרב אלפסי ז"ל ומבואר בתוספתא כדבריו:

הלכה ט

מכאן אתה למד שאחד מן השותפין שהביא אצלו לביתו וכו'. זה סברת המחבר וראייתה בצדה ומבואר בגמרא שהטעם מה שנזכר למעלה מפני שמרבה עליהם הדרך. ובהשגות א"א חיי ראשי נ"ל דבריו סותרין זה את זה וכו'. ואני אומר שאין דברי המחבר בסמוכין על שולחנו ונטפלין עמו דכל כי הא יהא ביתו פתוח לרוחה ותבא עליו ברכה אבל כשאין סמוכין על שולחנו ואין נטפלין עמו ודרין שם יכולין לעכב עליו.

ומה שכתב שהוא פותח עלייה לתוך ביתו. לאו למימרא שידורו בה אחרים אדרבה הטעם הוא מפני שאינו עשוי להכניס דיורין שיעברו דרך ביתו כמ"ש למעלה ולפתוח העלייה לחצר מוחין בידו אף על פי שאינו מכניס בה דיורין דלאו כל כמיניה לרבות פתחים בחצר או שמא יכניס בה דיורין ולא בעי למיקם בהדיה בדינא זה נראה בדעת המחבר ז"ל ודעת הר"א ז"ל הוא שכל שאינו מרבה בפתחים או בבתים יכול להרבות דיורין ואפילו חלוקין:

וכן השוכר וכו'. זה נראה שאפילו הר"א ז"ל יודה בו והטעם לפי שגוף הבית למשכיר ומכל מקום נראה דברוצה לסמוך על שולחנו אדם אחד שהרשות בידו ואין משכיר יכול לעכב עליו דסתם שוכר בית לו ולנטפלין עמו הוא שוכר זה נ"ל:

הלכה י

היה פתח של אחד מהן קטן לא יעשהו גדול וכו'. משנה וגמרא שם (דף ס'):

וכן אם הפתח גדול לא יעשנו שנים וכו'. משנה וגמרא שם:

הלכה יא

אבל מי שהיה לו פתח קטן לרשות הרבים וכו'. משנה שם:

הלכה יב

כופין בני מבוי זה את זה וכו'. תוספתא הובאה בהלכות פ"ק. [בש"ס דעירובין דף פ']:

הלכה יג

מי שיש לו פתח במבוי וכו'. שם בתוספתא וכתב אבן מיגש ז"ל וכיון שיכול לומר רצוני שאכנס בחבילתי עד פתחי אפילו לעכב נמי יש לו לעכב ולמנוע אותן מעשיית הדלת וכ"כ הרשב"א ז"ל:

ומבוי המפולש לר"ה וכו'. מימרא דשמואל פ"ק (דף י"ב) ופירש הרשב"א ז"ל דמפולשין לאו למימרא דוקא מפולשין משני צדדין אלא אפילו מצד אחד וכן מוכחת הסוגיא ויש מי שפירש דוקא במפולשין משני צדדין:

הלכה יד

מי שביקש לפתוח לו פתח במבוי וכו'. נתבאר בפירוש פ"ק (דף י"א) בסוגיא שאינו רשאי לפתוח לכתחלה:

ואם היה מבוי מפולש וכו'. כך כתוב בהלכות וכך כתבו ז"ל ובמפולש לר"ה:

הלכה טו

היה לו פתח סתום במבוי שאינו מפולש וכו'. ברייתא פ"ק:

ואם פרץ את פצימיו וכו'. מימרא שם ופירוש שסלק מזוזתו ומשקופו שגילה דעתו שאינו רוצה לפתחו עוד:

וכן אחד מבני מבוי שביקש לסתום פתחו וכו'. גירסת המחבר כגירסת ההלכות אחד מבני מבוי שביקש להחזיר פתחו למבוי אחר בני מבוי מעכבין עליו או לא אכסניא לפי בני אדם מתחלקת או לפי פתחים מתחלקת ופשטו בני מבוי מעכבין עליו כלומר שבני המבוי הישן יכולין לעכב לפי שהאכסניא היא מתחלקת לפי בני אדם ופירוש אכסניא מתחלקת הוצאת חיל המלך ומשרתיו וזה מ"ש המחבר:

הלכה טז

חמש חצרות הפתוחות למבוי שאינו מפולש וכו'. מחלוקת דרבי ורשב"א (שם דף י"א) פסק כרבי ודלא כרב הונא וכן בהלכות:

וכן בעל השנייה שפתח לחצרו וכו'. ג"ז מוכרח שם וכו' וכן מוכחת הברייתא:

פרק ו

הלכה א

כופין בני העיר זה את זה וכו'. משנה פ"ק (דף ז' ע"ב) דלא כרשב"ג.

ומ"ש ולבנות בהן בית הכנסת וכו'. היא בתוספתא (סוף ב"מ) והיא בהלכות:

הלכה ב

מי שלקח עיר בארץ ישראל וכו'. מימרא ב"ק פ' מרובה (בבא קמא דף פ' ע"ב):

וכופין בני בקעה וכו'. תוספתא בהלכות פ"ק דב"ב ופירוש חריץ ובן חריץ שניהם סביב הבקעה וכבר נזכר עניינן ואיכותן פכ"א מהלכות מכירה:

הלכה ג
מי שיש לו חצר בעיר אחרת וכו'. תוספתא כלשונה באה בהלכות פ"ק דב"ב:

הלכה ד
כשהן גובין מאנשי העיר וכו'. בגמרא שם (דף ז' ע"ב) בעא מיניה ר"א מר"י כשהן גובין לפי נפשות גובין או דילמא לפי שבח ממון גובין א"ל לפי [שבח] ממון גובין וכו' איכא דאמרי בעא מיניה רבי אלעזר מר"י כשהן גובין לפי קירוב בתים הם גובין או דילמא לפי ממון הן גובין א"ל לפי קירוב בתים הם גובים וכו' ע"כ ובהלכות כתבו לשון אחרון לבד כדברי המחבר אבל הרב אבן מיגש ז"ל פירש שהלשון האחרון להוסיף בא ולומר ששבח ממון זה לפי קירוב בתים הן גובין אותו שאילו עשיר שביתו קרוב ועשיר כמותו רחוק גובין מן הרחוק פחות מן הקרוב אבל לעולם לפי שבח הממון ג"כ שאילו עשיר רחוק ועני קרוב מה יגבו מן העני ואין לו אלא מן העשיר הרחוק גובין יותר ממה שגובין מן העני הקרוב ושבח ממון שאמרנו שבח ממון המטלטל קאמר שאין אלו באין אלא לשלול שלל ואין שוללין את הקרקעות. ומ"מ הכל לפי מה שהוא ענין שאם באו גייסות בשעת מלחמת מלכים ללכוד את העיר להרסה או לשורפה גובין לפי הכל זה לשון הרשב"א בשם הרב רבינו יהוסף הלוי אבן מיגש ז"ל. ולא נראה כן מדברי המחבר שלא הזכיר כלל שבח ממון. ולענין חצר כתב רבינו חננאל שגובין לפי שבח ממון לעולם ולא איכפת לן בקירוב בתים לעולם וכתב הרב אבן מיגש ז"ל ומסתברא כוותיה ומתוך כך לא הזכיר המחבר קרוב ורחוק לעולם בחצר:

הלכה ה
וכל הדר בעיר י"ב חדש וכו'. משנה וגמרא שם. ויש דברים שהן לצדקה שכופין אותן בפחות מכאן וכבר נתבאר זה בהלכות מתנות עניים:

הלכה ו
כל הדברים הצריכין לשמירת וכו'. מימרא שם (דף ח'):
אבל לתקן הדרכים והרחובות וכו'. שם מימרא דרב יהודה:

הלכה ז
היו חופרין נהר וכו'. ברייתא מעשה דרב פפא שם:

הלכה ח
כופין בני המבוי וכו'. ברייתא פרק לא יחפור (בבא בתרא דף כ"א ע"ב) כופין בני המבוי זה את זה שלא להושיב ביניהן לא חייט ולא בורסי וכו' ולא אחד מבני בעלי אומנות ולשכנו אינו כופהו רשב"ג אומר אף לשכנו כופהו ופסק המחבר כת"ק וכן בהלכות

ופירוש ולשכנו אינו כופהו שאם יש בידו אחד מכל בני אומנות האלו ורצה שכנו ליכנס באותה אומנות אין יכול לעכב. וזה הפירוש מסכים לפירוש אחרון של אבן מיגש ז"ל:

ואפילו היה מבני מבוי אחר וכו'. בעיא דלא איפשיטא וכתב בהלכות הילכך אין מעכבין:

אבל גר וכו'. מימרא דרב הונא בריה דרב יהושע שם ויש בדברים הללו שיטה אחרת לקצת מן המפרשים ז"ל והיא שאין יכולים לעכב מפני רבוי הדרך ואפילו יש ביניהם מאותה אומנות אלא דוקא בני מבוי בשיש ביניהם מאותה אומנות מעכבין על אחרים מפני שפוסקין חיותן כן פירש רש"י ז"ל שלא להושיב ביניהן חייט ובורסקי ממקום אחר להשכיר לו בית במבוי זה ויש כאן בני אותה אומנות. ולשכנו הדר במבוי כמותו אינו כופהו מלירד לאותה אומנות עכ"ל וגר ממדינה אחרת שיתן מנת המלך אין בני העיר יכולים לעכב אבל בני מבוי אם יש ביניהם מאותה אומנות מעכבין אלו דבריהם ז"ל:

הלכה ט

רוכלין המחזירין בעיירות וכו'. מימרא דרב נחמן בר יצחק שם (דף כ"ב):

הלכה י

הסוחרים שמביאין סחורתם וכו'. מעשה שם וכתב הרב אבן מיגש ז"ל דדוקא כשיש מאותה סחורה לבני העיר והיא טובה כמות אותה שמביאין שם אבל אם היתה גרועה ממנה או שחשובה כמותה אבל הסוחרים מוזילין ומפחיתים את השער אם לוקחי העיר ההיא הם עכו"ם יכולין לעכב עליהם אבל אם הלוקחין ישראלים אין יכולין לעכב עליהם שאין עושין תקנה למוכרים בהפסד הלקוחות והרמב"ן ז"ל נחלק עליו כשהסחורות שוות ואמר שאע"פ שהסוחרים מוזילין יכולין לעכב והביא ראיות לזה אבל אם אין הסחורות שוות הודה הוא ז"ל שאין יכולין לעכב כיון שסחורתן גרועה וזו של סוחרים יפה והרי זה כסחורה אחרת:

ואם מכרו ביום השוק וכו'. באותו מעשה:

ואם יש להן מלוה בעיר וכו'. מעשה שם ולשון הגמרא זילו וזבינו שיעור חיותייכו עד דעקריתו אשראי דידכו ואזליתו ור"ת ז"ל פירש דלאו שיעור חיותן קאמר בלבד שא"כ למחר הם מתים ברעב אלא שיעור כדי שירויחו כדי מזונתן ועל פי בית דין ואין מדקדקין בדבר להחמיר עליהן יותר מדאי ע"כ:

הלכה יא

אחד מבני מבוי שאינו מפולש וכו'. ברייתא שם (דף כ"א) וגירסת המחבר אחד מבני מבוי וגם זה לפי שיטתו של מעלה שכתב שמעכבין אפילו כשאין ביניהם מאותה

אומנות אבל המפרשים האחרים גורסין אחד מבני חצר ודוקא חצר אבל מבוי אם אין ביניהן מאותה אומנות אין מעכבין וכשיש ביניהם מעכבין על הדרך שנזכר למעלה וכן פירש הרב אבן מיגש ז"ל כפירוש הראשון:

וכן מי שיש לו בית בחצר השותפין וכו'. ברייתא שם והטעם מפני רבוי הנכנסין והיוצאין:

הלכה יב

חנות שבחצר יכולין שכנים למחות וכו' עד שהרי החזיק לעשות כן. שם (דף כ' ע"ב) משנה זה לשונה חנות שבחצר יכול למחות בידו ולומר לו איני יכול לישן מקול הנכנסין והיוצאין ועושה כלים ויוצא ומוכרן בשוק ואינו יכול למחות בידו ולומר לו איני יכול לישן מקול הפטיש ולא מקול הרחיים וכו' ע"כ. ומתוך מ"ש המחבר שהרי החזיק לעשות כן נ"ל שהוא סובר דדוקא החזיק אבל אם בהתחלה בא לעכב עליו יכול לעכב וסובר זה המחבר לפי שהוקשה לו מה טעם אין טענתו טענה בקול הפטיש והלא יותר מונע השינה מקול הנכנסין והיוצאין ועוד למה אמרו חנות שבחצר שנראה שכבר היא בחצר יאמרו מי שביקש לעשות חנוני או לא יעשה אדם חנות בחצר השותפין אלא כוונת המשנה בשהחזיק לעשות כן במלאכתו ובחנותו והודיעו שאפילו החזיק אין חזקתו חזקה אצל הנכנסים והיוצאין שהן אחרים וכן כתב פרק י"א בשם הגאונים ז"ל אבל חזקתו חזקה במלאכתו עצמו אבל אם לא החזיק יכולין לעכב זה נ"ל מדבריו והרשב"א ז"ל חלוק בזה וכתב לאו מקול הנכנסים והיוצאים ממש קאמר דהא אינו יכול לעכב מחמת הפטיש והרחיים אלא מפני רבוי הדרך כלומר אינו יכול לעמוד ולישן מפני רגל הרבים שמרבים עליו הדרך מ"מ כתב ז"ל שאצל הנכנסין והיוצאים אפילו עשה ברשות יכולין לומר לו סבורין היינו לקבלו עכשיו אינן יכולין לקבל וזהו שאמרו חנות ולא אמרו יפתח חנות וכמ"ש למעלה:

וכן יש לו ללמוד וכו'. משנה ואוקימתא דרבא שם:

הלכה יג

מי שיש לו בור לפנים מביתו של חבירו וכו'. משנה פ' המוכר פירות (בבא בתרא דף צ"ט):

הלכה יד

מי שיש לו גינה וכו'. עד סוף הפרק משנה שם ופרשב"ם כשהדרך באמצע השדה אנן סהדי שלא מחל הדרך מכל וכל שלא יוכל לזרוע לשם אבל מן הצד אינו נפסד כל כך

וכיון דמדעת שניהם הוא אנן סהדי דמן הסתם מחל לו כל הדרך לגמרי להיות מיוחד להליכה ולא לזריעה עכ"ל:

פרק ז

הלכה א

מי שהיתה לו חלון בכותלו וכו'. זה פשוט ומפורש פרק לא יחפור (בבא בתרא דף כ"ב) ובהרבה מקומות:

ואם בא חבירו וכו'. במשנה שם החלונות בין מלמעלן בין מלמטן בין כנגדן ארבע אמות. ובגמרא תני עלה מלמעלה שלא יציץ ויראה מלמטן שלא יעמוד ויראה מכנגדן שלא יאפיל ע"כ ויש מי שכתב שכשאמרו במשנה שצריך להגביה הבנין ארבע אמות ודי בכך דוקא בשלא הרחיק הכותל אלא כדינו ויותר מכאן מעט אבל אם הרחיק ריחוק גדול אם מגביה כותלו ארבע אמות מחלונו של זה כ"ש שיראה שם להדיא ולפיכך פירש שם תנא דברייתא שצריך להגביה כדי שלא יציץ ויראה:

הלכה ג

היתה חלון למעלה בכותל וכו'. מ"ש המחבר שכשהבנין נמוך מן החלון ארבע אמות שאינו צריך להרחיקו כלל ואף על פי שלא נזכר בפירוש בגמרא פשוט הוא שהרי ההרחקה אינו אלא כדי שלא יאפיל וכדאיתא בברייתא ובכיוצא בזה הרי אינו מאפיל וכמ"ש הוא ז"ל:

הלכה ד

בנה כותל אחד בצד החלון כו' ומגביה הכותל ארבע אמות על החלון או כונס ראש הכותל וכו'. פירוש בצד החלון כגון שהכותל שהחלון בו משוך ממזרח למערב וזה מושך מצפון לדרום ובגמרא אמרו במן הצד כמה [מרחיק] אמר רב ייבא וכו' כמלוא רוחב החלון והקשו והלא מציץ א"ר זביד במדיר כותלו ע"כ. ודעת המחבר שכשהקשו והלא מציץ הוא בשאינו מגביה הכותל ארבע אמות על החלון שאם במגביה אפילו בשהכותל נגד החלון די בכך ויותר הוא יכול להציץ כשהכותל נגד החלון משיכול כשהוא מן הצד אלא הקושיא בשאינו מגביה היא דאי במגביה ודאי לא בעינן מידי אחרינא וכן נראה דעת הרב אבן מיגש ז"ל. אבל רש"י ז"ל כתב והלא מציץ כיון דסמוך הוא אע"פ שהוא מגביהו יכול להציץ. במדיר עושה ראש הכותל משופע לצד החלונות עד שאינו ראוי לא לעמוד עליו ולא לישען עליו עכ"ל. נראה מדבריו שאפילו במגביה ד' אמות צריך שיכנוס

ראש כותלו ודברי תימה הם דאדרבה כיון שגבוה הוא והוא סמוך לא יוכל להציץ כמו שיציץ ברחוק וזה דבר מורגש לחוש אלא ודאי דברי המחבר עיקר.
ומה שכתב רבינו טפח. כך הוא בקצת נוסחאות ובהלכות:

הלכה ה

בנה שני כותלים מב' צדי החלון וכו'. מפורש שם בגמרא ובהלכות. והרבה פירושין נאמרו בה והעיקר כדברי המחבר ומ"מ יש שכתבו שאע"פ שיש בין ב' הכותלים ד' אמות צריך שלא יהא אחד מהם סמוך לחלון בפחות מטפח שהרי מן הצד האחד מרחיק טפח אע"פ שהצד השני פנוי לגמרי וזה פשוט:
ולא יסכך על גביהן וכו'. אע"פ שאין זה מבואר בגמרא פשוט הוא שהרי הסכוך הוא נגד החלון וכבר נתבאר שכנגד החלון צריך להרחיק ד' אמות:
לפיכך מי שבא וכו'. ס"פ חזקת (בבא בתרא דף נ"ט) וכר' אלעאי וכן בהלכות ומוסכם הוא:

הלכה ו

הרי שפתח חלון לחצר חבירו וכו'. כבר כתבתי פ"ב שדעת המחבר ורבו ז"ל שיש להיזק ראייה חזקה כשהניזק רואה שעושין מעשה כנגדו ושותק ולפי שיטה זו תהיה הסוגיא והמשנה שבפרק חזקת כפשטן בחלון שיש בו היזק ראיה ומחלוקת ר' זירא ור' אלעא הוא בחלון המצרי שאין ראשו של אדם יכול ליכנס בו אבל בחלון הצורי שראשו של אדם יכול ליכנס לתוכו אפילו למעלה מארבע אמות יש לו חזקה להיזק ראייה וזו שיטת הרב אבן מיגש ז"ל ויש שיטה אחרת לרי"ף ז"ל שאין חזקה להיזק ראייה בשום צד ובשיטתו הלכו האחרונים ופירשו המשנה והסוגיא בחלון שאין בו היזק ראייה והוא פתוח למקום שאינו מזיק בראייה אלא שהוא עשוי ליזון בו את עיניו ולדבר עם שכיניו וכן ג"כ פירשו מחלוקת ר' זירא ור' אלעא בהיפך דדוקא בחלון הצורי שראשו של אדם יכול ליכנס בתוכו והוא למטה מד' אמות יש חזקה אבל אם לא היו לו שני דברים אלו אין לו חזקה ויכול לבנות כנגדו בלא הרחקה וזה דעת ההשגות ואעפ"י שאין מזיקו בראייה למטה מארבע אמות יכול למחות ולומר איני רוצה שתחזיק בי שלא אוכל לבנות כנגדך או שאצטרך למחות בך אלו דבריהם ז"ל ולבאר הסוגיות לפי דעות אלו יאריכו הדברים:

הלכה ז

במה דברים אמורים בשפתחה לתשמיש וכו'. דין האורה מימרא דשמואל שם והרבה פירושין נאמרו שם בה ושיטת רבינו כלשון רבו ז"ל:

וכן מי שהיתה לו חלון מוחזקת וכו'. בגמ' (דף ס') אר"נ ולסתום לאלתר הויא חזקה שאין אדם עשוי שסותמין אורו בפניו ושותק ע"כ. ובהשגות א"א לפי דעתי וכו'. ושיעור הל' יום יתבאר לפנינו אבל דעת המחבר הוא דבכלל לסתום הוא לבנות כנגדו וכן פר"ש ז"ל:

הלכה ח

מי שהיו לו וכו'. מעשה פ"א (דף ז') ובהלכות:

לפיכך אם לא היה שם טורח כלל וכו'. אע"פ שלא נזכר זה פשוט הוא ומוכח ג"כ שם אחר שהצריכו להזכיר טענה נראה שבלא טענה כופין אותו:

הלכה ט

אבל בעל החלון וכו'. זה אינו מבואר בגמרא ודעת קצת הגאונים שכל שסותם את זו ומגביה ועושה אחרת כנגד זו ממש רשאי שהרי ממעט הנזק אבל דעת המחבר כדעת רב משה גאון ז"ל שכתב שאפילו לשנותן למעלה אינו יכול וקצת ראיה יש מאותה דההיא אחד לא יעשנו וכו' ס"פ חזקת הבתים ב"ב (דף ס'):

הלכה י

שני אחין שחלקו. פ"ק מעשה שם ויש מי שפירש דדוקא כשהעלו בפירוש הבנין והעצים כלומר שאמרו כמה בנוי שוה יותר מן הפנוי אבל אם העלו סתם כמה שוה חלק זה על חלק זה הכל בכלל העילוי ואפילו האויר ע"כ ואפשר לזה נתכוון המחבר באמרו בזה ושמו הבנין והעצים ויתר דברי רבינו מבוארים עד סוף הפרק:

פרק ח

הלכה א

המבקש להוציא זיז מכותלו וכו'. סוף פרק חזקת (בבא בתרא דף נ"ט ע"ב) ופסק כרב הונא וכן בהלכות:

הוציא הזיז ולא מיחה וכו'. דעת המחבר ורבו שמחילת השיעבודין היא לאלתר ושלא בטענת מכר או מתנה אלא בטענת סבלונות ומחילה ויתבאר דעתם ודעת החולקים עליהם פרק י"א:

הלכה ב

היה הזיז טפח וכו'. משנה שם (דף נ"ט) ונתבאר בגמרא:

הלכה ג

היה הזיז שהוציא רחב טפח ומשוך וכו'. מימרא דרבי מני שם (ע"ב) וכן פירשוה רבו ור"ש ז"ל וכתב הר"ש ז"ל דכיון שהניח לו אורך של מקום חשוב נתרצה לו נמי ברחבו

דאין מקום חשוב בפחות מד' על ד' והוא הדין אם החזיק ברחב טפח במשך י' לא החזיק כי אם ברחב ד' אבל אם החזיק ברחב טפח במשך שלשה לא החזיק ברחב ג' אלא מה שהחזיק החזיק ולא יותר עכ"ל. ובהשגות א"א איני מודה לו בזה וכו'. נראה שדעתו ז"ל לפי שזה מקום חשוב ואינו נקנה במחילה אלא דוקא בטענת מכר או מתנה ואינו נראה כן מדברי רש"י ז"ל אלא כדברי המחבר וכן מוכחת מימרא דרבי מני שעל חזקה האמורה במשנה הוא מדבר והיא במחילה:

ואין בעל החצר יכול לבנות באויר חצרו וכו' עד גובה אויר י' טפחים. שיעור י' טפחים לא נזכר בגמ' בפירוש ומ"מ נראה שדי בכך שהרי דירת בית הוא דירה בי' טפחים כ"ש תשמיש הזיז:

הלכה ד

המעמיד סולם קטן שאין לו ארבע חוזקין בצד וכו'. משנה שם (נ"ח נ"ט):

לפיכך כשיבא בעל הגג להעמיד סולם גדול וכו'. זה פשוט:

אבל אם העמיד קטן וכו'. זה לא נזכר בגמ' בביאור אבל נזכר בגמ' בהרבה דינין שכל שזה נהנה וזה אינו חסר כופין אותו על מדת סדום ורב הונא שאמר למעלה בזיז שבעל החצר יכול למחות אפילו בזיז כל שהוא דוקא בזיז אמר כן לפי שיש בתשמישו היזק ראייה וכמו שנזכר בגמרא אבל בסולם שאין יכול להשתמש בו אלא דרך רשות חבירו וחבירו יכול לבטלו כל זמן שירצה ודאי אינו יכול למחות בידו על ההנאה והכל מודים בזה וזה פשוט:

הלכה ה

הרוצה להוציא וכו'. פ' חזקת (בבא בתרא דף נ"ח:) מבואר בגמרא:

רצה אח"כ בעל הגג לסתום וכו'. מימרא שם:

רצה בעל הגג לעקור הצנור מצד זה וכו'. בהשגות א"א זה הדרך אינו מחוור וכו'. ודבריו סתומין כמנהגו ועתה אפרש שנינו במשנה פ' חזקת (בבא בתרא דף נ"ח ע"ב) המרזב אין לו חזקה ויש למקומו חזקה המזחילה יש לה חזקה ואמרינן בפירוש המשנה ג' אוקימתות אמר שמואל המרזב אין לו חזקה מרוח אחת ויש למקומו חזקה משתי רוחות רבי חנינא אמר אין לו חזקה שאם היה ארוך מקצרו ויש למקומו חזקה שאם בא לעקרו אינו עוקרו רב ירמיה בר אבא אמר המרזב אין לו [חזקה] שאם רוצה לבנות תחתיו בונה ויש למקומו חזקה שאם בא לעקרו אינו עוקרו תנן המזחילה יש לה חזקה בשלמא למ"ד הנך תרתי שפיר אלא למ"ד שאם רצה לבנות תחתיו [בונה] מאי נפקא ליה מינה ותירצו הכא במזחילה של בנין עסקינן דא"ל לא ניחא לי דתתרע אשיתאי ע"כ. והנה סבר הר"א

ז"ל שדעת המחבר היה לפרש דברי שמואל ורבי חנינא במחאת בעל החצר על בעל הגג ולפיכך תפס עליו שאין זה במשמע הסוגיא בשום פנים שאיך יהיה בזה חילוק בין מזחילה לצינור כמ"ש הוא ז"ל והדין עמו לתפסו אם היה דעת המחבר לפרש כן אבל אני סובר שלא היתה כוונתו לפרש כך אלא כל אוקימתות הם בדרך אחת בחזקת בעל הגג וכך פירושו שמואל אמר שלא החזיק בעל הגג שלא יוכל לשנות בעל חצר המרזב ממקום למקום ברוח אחת אבל [יוכל] להחזיק שלא יוכל לשנות מרוח אחת לרוח אחרת ובא רבי חנינא והוסיף בחזקה שאפילו ברוח אחת אינו יכול לשנות אבל יכול לקצרו ובא ר' ירמיה והוסיף שאפילו לקצרו אינו יכול אבל יכול לבנות תחתיו והמחבר דעתו לפסוק כבתרא שהוא מקיים החזקה יותר מכולן וזהו שכתב וכן אם רצה בעל החצר לבנות ולא הזכיר שיוכל לקצרו או לשנותו וכן פסק הר"מ ז"ל בפירושו ובדין זה אין חילוק בין צינור למזחילה אלא במזחילה של בנין ולפיכך לא כתבו ודין זה שכתב רצה בעל הגג לא שיהיה בפירוש האוקימתות אבל מתוכן נלמד שלא נחלקו אלא אם בעל החצר יכול לקצר או לשנות אבל בעל הגג נראה שהכל מודים דמה לו לבעל חצר בכך ואם היתה כוונתו שהסוגיא במחאת בעל החצר היה לו לכתוב חילוק המחזילה אבל לא היתה הכוונה אלא כמ"ש:

וכן אם רצה וכו'. כבר נתבאר זה ודע שחזקות אלו דעת המחבר שהם לאלתר ויש חולקין עליו ויתבאר פי"א:

הלכה ו

מי שהוריד מי גגו על חצר חבירו וכו'. מימרא פ"ק (דף ו' ע"ב) וכתב הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל הטעם הוא לפי שאינו מתרבה היזק על בעל החצר בכך אבל להוסיף היזק של כלום אין שומעין לו ולפיכך מי שבא להגביה שופכין כדי שיהיו יורדין ממקום גבוה שזה ודאי מוסיף בהיזק אין שומעין לו וכן כל כיוצא בזה שיראה לבית דין שזה מוסיף בהיזקו אין שומעין לו ומה ששנינו בתוספתא העשוי לכביסה [אחת] אין ממחין בידו לכביסה חמש לכביסה אין ממחין בידו לגשמים לגשמים אין ממחין בידו לכביסה התוספתא לענין דיוטות המקלחות מים לביב שנויה אבל למי שהחזיק אצל חבירו לכביסה אחת ממחין בידו לחמש והחזיק לגשמים ממחין בידו לכביסה אלו דבריהם ז"ל:

הלכה ז

כותל שבין ראובן ושמעון וכו'. זה פשוט פ"ק (דף ה'):

היה הכותל של וכו'. ג"ז פשוט שם:

חפר שמעון בכותל זה וכו' ושתק ראובן ולא מיחה בו וכו'. מימרא שם (דף ו') ופסק כרב יוסף אי נמי כלישנא בתרא דר"נ דאמר דהחזיק להורדי אחזיק לכשורי פי' הורדי עצים דקים כשורי קורות עבות ופירושו בזו ובאותן הסמוכין לה כדעת הגאונים ז"ל שכל אלו וכיוצא בהן שהן מחילת השעבודין בשתיקה לבד די וא"צ טענה ולא חזקת שלש שנים ודעת רבותינו הצרפתים שצריך טענת מכר או מתנה וחזקת שלש שנים ובלא כן אין חזקתם חזקה כלל ולזה הסכימו קצת מן האחרונים ז"ל:

היתה הקורה סוכת עראי וכו'. מימרא שם (דף ע"ב):

הלכה ח

מי שהחזיק בכותל זה בקורה אחת וכו'. זה לא מצאתי מבואר אבל נראה פשוט מתוך המימרא של מעלה שאם היתה חזקת קורה אחת מועילה לקורות הרבה לא היו חולקים בין קורה גדולה לקטנה ומי שאמר שהמחזיק לקטנה החזיק לגדולה אם בחזקת קורה אחת היה יכול להחזיק בהרבה היה לו לומר רבותא יותר:

בד"א בשהודה וכו'. זה לא מצאתי ג"כ מבואר וצריך לעיין. וראיתי המפרשים ז"ל חולקים בדין חזקת הקורה אם מועילה לכל הכותל ואין בהם מי שסובר שתועיל נעיצת הקורה אלא אם כן החזיק בכך שלש שנים ובבא בטענת מכר או מתנה ואף בזה נחלק ז"ל ויראה לי שאין דברי המחבר אלא בשטוען לעולם היינו שותפין בכותל ועד עכשיו לא הייתי צריך לנעוץ בה וזהו שכשנעצתי לא מיחה בי חבירי ואין כאן עדים הכותל של מי והדין אמת אלא שאני תמה למה צריך נעיצה כל זמן שאין לאחד ראיה כלל:

הלכה ט

היו קורותיו של ראובן וכו'. מימרא שם:

פרק ט

הלכה א

לא יחפור אדם בור ולא שיח ולא מערה וכו'. משנה פ' לא יחפור (בבא בתרא דף י"ז) ובגמרא מתבאר.

ומ"ש וסד בסיד. לומר דתרתי בעינן הרחקה וסיד והוא בעיא בגמ' (דף י"ט) ואמרו פשיטא דתרתי בעינן דאי ס"ד וכו' ונדחה זה שם אבל כתבו המפרשים ז"ל דכיון דכך אמרו דפשיטא דתרתי בעינן הכי קי"ל וזה דעת המחבר:

הלכה ב

מרחיקין את הגפת ואת הזפת וכו'. משנה (דף י"ז) ופירוש גפת פסולת של זיתים שנתעצרו בבית הבד. ופירוש סלעים אבנים שהאש יוצאה מהן שכל אלו קשין לחומה שמוציאין הבל (מן הכותל) ע"כ לשון רש"י ז"ל:

מרחיקין את הזרעים וכו'. משנה שם.

ומ"ש ואת הגומא שמתקבצין בה מימי רגלים. לשון המשנה מי רגלים ופירשו בגמרא שופכין ופירשו רש"י ז"ל ואבן מיגש ז"ל מי רגלים שמתקבצין בכלי לא יהא שופך אותן בבת אחת וכוונת המחבר היא דוקא שיש שם גומא שנשפכין שם וכתבו ז"ל מהא שמעינן דשופכין דמיא בעלמא שרי שלא אסרו אלא כעין נברכת הכובסין דקוו וקיימי א"נ כחול לח לפי שהלחלוחית אינו מתייבש במהרה אבל שופכין דעלמא עוברין הן לשעה ומתייבשין ואין חוששין להם ע"כ ולפי דברי המחבר שפירש גומא שמתקבצין בה צ"ע למה אמרו דוקא מי רגלים שהרי בגומא קוו וקיימי ומסתברא דאפילו בכל מים יש להרחיק ויש לומר דאע"ג דקוו וקיימי כיון שאינו תדיר כמו כובסין אין צריך להרחיק כשאר מים:

הלכה ג

מרחיקין את הרחיים מן הכותל וכו'. משנה (דף י"ז) והטעמים הם בגמרא (דף כ' ע"ב) יש רחיים שיש בהם משום נדנוד ויש שיש בהם משום קול לבד:

הלכה ד

מרחיקין את התנור מן הכותל ג' טפחים וכו'. משנה שם. ופירוש שהן ארבעה משפתו לפי שהתנורין שלהן היו רחבין מלמטה ומתקצרין מלמעלה ובחידושי הרשב"א ז"ל ירושלמי רבי יהודה בן פזי אומר מן השפה החיצונה ולפנים ורבנן אמרין מן השפה הפנימית ולפנים ומסתברא דהלכתא כרבנן דרבים נינהו ועובי כותלי התנור מכלל שיעור השלשה טפחים עכ"ל וכל אלו ההרחקות הנזכרות כאן מן הכותל אם אין שם כותל א"צ להרחיק ואפילו בנה שם אחר מכאן כותל וכן כתב ר"ח ז"ל. ואע"פ שהלכה כרבא דבשדה העשויה לבורות צריך להרחיק כמו שיתבאר ולדידיה כל אלו ההרחקות ה"ה אם אין שם כותל כדאיתא בגמרא אין הלכה כמותו אלא בבור בלבד וזה נראה דעת המחבר ויש חולקין:

הלכה ה

אבן שהכובס מכה הבגדים עליה וכו'. ברייתא ומימרא שם ולשון הגמרא מהנדיין ופירושו כפירוש רבו ז"ל:

הלכה ו

לא ישתין אדם וכו'. ברייתא שם ובהלכות וכתבו ז"ל שאין חילוק בין כותל לבנים לכותל אבנים אלא בהשתנת מים אבל בשאר כל ההרחקות הכל שוה וזה דעת המחבר ז"ל:

הלכה ז

מרחיקין את הסולם מן השובך וכו'. משנה שם (דף כ"ב:):

הלכה ח

ומרחיקין את הכותל מן וכו'. **עד הואיל והחזיק בה**. שם משנה. וממ"ש המחבר הואיל והחזיק בה נראה שכיון שהחזיק במזחילה נקנה לו מקום חבירו שצריך להרחיק ארבע אמות כדי שיוכל לזקוף הסולם ויש לי להקשות מן הסוגיא שהבאתי למעלה פ"ח שאומרת שיכול לבנות תחתיה חוץ ממזחילה של בנין מפני רעת הכותל. ויש לתרץ דבנין שתחתיה אינו מעכב על הסולם אבל סמוך לה מעכב אלא א"כ הרחיק. ומ"מ חלקו עליו ואמרו דדוקא בשהחזיק שלש שנים לתקן המזחילה שלו דרך חצרו של חבירו אי נמי במתנה בפירוש ומתוך כך צריך להרחיק כותלו משם ארבע אמות אבל במחזיק במזחילה אפילו כמה אינו מוחזק לתקנה מצד חצרו של זה שלא הוחזק אלא לשפיכת מימיו אבל לתקנה ולזקוף מצד חצרו של זה את הסולם לא אלו דבריהם ז"ל והרשב"א כתב בסוף ימיו שהדין כדברי רבינו דמזחילה חזקה לעצמה לכל תיקונה דאי לא מתקן לה גם היא אינה מקלחת וחזקת מים אין כאן הא למה"ד לחלון העשוי לאורה שהיא ראייה להרחקת כותל ארבע אמות בחצר חבירו ומזחילה גם כן להרחקת ד' אמות ע"כ:

הלכה ט

ראובן שהיה כותלו סמוך לכותל שמעון וכו'. משנה וגמרא שם (דף כ"ב) ודבריו כדברי רבו ז"ל וביאורן שהכותלים הם כגון (הצורה שבדף למטה) וכ"כ רבו ז"ל בפירושיו. וראיתי מי שכותב בשמו של אבן מיגש ז"ל שהוא מצריך להרחיק כותל שני של ראובן מכותל ראשון שלו ארבע אמות ואינו מספיק בהרחקתו מכותל שמעון לבד ולא נראית כן כוונת המחבר ולא מצאתי כן בפירושי הרב ז"ל. ובהשגות א"א לא מחוור לענין הגמרא וכו'. ואין זו קושיא דמעיקרא כי אקשינן וקמא היכי סמך הוה ס"ד דכותל ראובן לא היה כמין גם לכותל שמעון אלא כנגדו ממש ועל זה היו מקשים היאך סמכו בקרוב ד"א. ותירצו שלא היה אלא כמין גם דהיינו מן הצד ולפיכך הותר לסמכו וזה פשוט לפי שיטה זו. ומ"מ שיטות אחרות נאמרו בפירוש המשנה והגמרא. ויש מקשים במה נשתעבד ראובן לשמעון בהרחקה זו ופירשו שהמשנה היא דוקא בלוקח מן המלך

דבסתמא נשתעבדו לו ארבע אמות קרקע חוץ לכותלו לדוושא וחבירו הלוקח מן המלך צריך להרחיק ארבע אמות שכבר נשתעבדו לו ע"כ:

במה דברים אמורים בכותל גינה וכו'. מפורש שם. ופירוש בכותל גינה אפילו בעיר ישנה מרחיק ופירש"י ז"ל כותל גינה מפני שאין דשין אותה מבפנים צריכה דישה מבחוץ:

וכן אם לא היה באורך כותל שמעון וכו'. זה לא מצאתי מבואר ובהשגות א"א סברא יפה היא ע"כ:

הלכה י

מי שבא לחפור בור וכו'. מחל' אביי ורבא שם (י"ז:) ופסק כרבא וכלשנא בתרא.

ומ"ש המחבר ואם ימלך חבירו וכו' צריך להרחיק ו'. לא נתבאר בגמ' אבל כך היא סברת רבו וקצת מן המפרשים ז"ל. ויש חולקים ואומרים דאינו מרחיק אלא ג' כדינו ואומר לו לראשון לא דייך שלא הרחקת מן המצר שלי אלא שתזקיקני להרחיק ולכנוס בתוך שלי יותר מדיני ע"כ דבריהם:

הלכה יא

הבית והעלייה וכו'. שם (דף כ' ע"ב) משנה. ויש מי שכתב שלא אמרו אלא בתנורים שלהן שפתחן למעלה ומפני השלהבת העולה אבל בשלנו שפתחן מן הצד למעלן כלמטן שלשה טפחים ודנחתומין ארבעה ע"כ דבריהם ודין למטה יתבאר בסמוך:

וכן לא יעמיד בעל העלייה תנור עד שיהיה תחתיו ד' טפחים. לפי המשנה והגמרא בתנור שלנו ג' טפחים ושל נחתומין ארבעה וכן ראוי להיות בספרי המחבר ובפירוש אמרו שם בגמרא דתנור שלנו ככירת נחתומין:

ואע"פ שהרחיק וכו'. במשנה כת"ק דלא כרבי שמעון וכן פסקו בהלכות:

הלכה יב

מי שהיתה לו וכו'. משנה וגמרא שם:

לפיכך אם היה [אוצר] יין בא"י וכו'. משנה שם ובגמרא העמידוה דוקא בא"י:

ואם הוחזקה וכו'. ברייתא שם:

הלכה יג

כיבד בעל הבית וכו' עד סוף הפרק. בעיא דלא איפשיטא. וכתב הרב ז"ל דמספק אין לו להזיק חבירו ואם עבר ועשה המוציא מחבירו עליו הראיה ופירושו בכולן כפירוש רבו בשם רי"ף ז"ל.

ומה שכתב או שעשה בעל החנות מחילה. הוא פירוש למה שאמרו בגמרא בנה עלייה על גבי ביתו וכן פירשה ר"ח ורבו ז"ל. ורש"י פירש לענין קדימת האוצר. ופירוש שדרכן היה לעשות עליות עליונות לאוצר וזה בנה עליות לאוצר קודם החנות אבל לא אצר בה עדיין וזו היא השאלה אם יש לו דין קדימה ולזה הפירוש הסכימו קצת מן האחרונים ז"ל:

פרק י

הלכה א

מרחיקין את האילן וכו'. משנה פרק לא יחפור (בבא בתרא דף כ"ד ע"ב) וטעם החרוב והשקמה פירש"י ז"ל שענפיהן מרובין:

וכל אילן הנמצא וכו'. מפורש במשנה ובגמרא שם. ודין זה והרחקה זו אינן אלא בארץ ישראל לפי שאין אנו חוששין לנויי העיר ואפילו רובה ישראל אלא בארץ ישראל וכ"כ הרשב"א ז"ל וכ"נ מפירש"י ז"ל וכן מוכח בגמרא:

הלכה ב

מרחיקין את הגורן הקבוע וכו'. משנה וגמרא שם. ופירוש גורן קבוע פירשו בגמרא כל שצריך לזרות ברחת ואינו יכול לזרוע בידיו:

הלכה ג

מרחיקין את הנבילות ואת הקברות וכו'. שם (דף כ"ה) משנה כלשונה וכת"ק:

הלכה ה

מי שבא לעשות וכו'. משנה שם (דף כ"ה) ופסק כר' יוסי וכסוגיא שבראש הפרק וכדאיתא בהלכות:

בד"א שאינו וכו'. מימרא שם מודה רבי יוסי בגירי דיליה:

לפיכך צריך שירחיק משרה וכו'. מבואר בהלכות ומכח המימרא שהזכרתי:

הלכה ו

בעל העלייה שהיה שופך מים וכו'. מעשה בפרק הבית והעלייה (בבא מציעא דף קי"ז) וכן מבואר בהלכות:

הלכה ז

מי שהיה לו אילן בתוך שדהו וכו'. משנה פרק לא יחפור (בבא בתרא דף כ"ה ע"ב) וכרבי יוסי וכדאיפסיקא הלכתא בגמרא:

וכן ראובן שחפר וכו'. משנה (דף כ"ו) וחילוק השש עשרה אמות בגמרא ובהלכות:

ואם אין צריך וכו'. במשנה שם:

הלכה ח

מי שהיתה שדה חבירו נטועה וכו'. משנה שם:

בד"א בארץ ישראל וכו'. (עיין בפנים) זה נמצא בספר המחבר ובהשגות על הדין הראשון א"א בגמרא אינו כן ואמרו בין גפנים לאילנות בעינן טפי ע"כ. ועל מ"ש בין אילנות לאילנות כתוב בהשגות א"א מנין לו שאף בבבל לא יספיק בשתי אמות שהמחרישות וכלי הבקר שלהם קצרים ע"כ. ובמשנה (דף כ"ו) שנינו לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חבירו אא"כ הרחיק ממנה ארבע אמות אחד גפנים ואחד כל אילן ובגמרא אמר שמואל לא שאנו אלא בארץ ישראל אבל בבבל שתי אמות תניא נמי הכי לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חבירו אא"כ הרחיק ממנו שתי אמות והא אנן תנן ארבע אלא לאו שמע מינה כדשמואל שמע מינה. [עוד שם] רבא בר רב חנן הוו ליה הנהו דיקלי אמצרא דפרדיסא דרב יוסף אתו ציפורי יהבי בדיקלי ונחתי בפרדיסא ומפסדי ליה א"ל [רב יוסף] זיל קוץ א"ל והא רחיקי לי וכו' א"ל ה"מ אילנות לאילנות וגפנים לגפנים אבל אילנות לגפנים בעינן טפי ופירש הרב אבן מיגש ז"ל בשם רבו האלפסי ז"ל דרבא לא הרחיק אלא שתי אמות כדינו בבבל ואמר לו רב יוסף דאילנות לגפנים בעינן ד' אמות כמו בארץ ישראל והן הן דברי המחבר בבבא ראשונה וכבר העמיד הרמב"ן ז"ל שיטה זו דהאי טפי אינו יותר מארבע אמות. אבל מה שנמצא בספרי המחבר שבין אילנות לאילנות צריך ארבע אמות בכ"מ הוא ט"ס לפי דעתי שהרי אמרו בגמרא בפירוש דאילנות לאילנות ובגפנים לגפנים שוים ומוכרח הוא מן הברייתא שאמרה לא יטע אדם אילן אא"כ הרחיק שתי אמות ואי אפשר להעמידה אלא באילנות לאילנות שאם באילנות לגפנים הא בעינן טפי וכמו שנתבאר. והמחבר לא הזכיר דין אם באו לסמוך בבת אחת ודעת הרב אבן מיגש ז"ל הוא דבארץ ישראל זה נותן שתי אמות וזה נותן שתי אמות ובבבל זה נותן אמה וזה נותן אמה ולזה הסכימו קצת המפרשים ז"ל ויש מי שכתב שכל אחד מרחיק כשיעור והראשון עיקר:

היה גדר בינתיים וכו'. במשנה שם:

מי שהיה אילן חבירו נוטה לתוך שדהו וכו'. משנה שם (דף כ"ז ע"ב) ופירש"י ז"ל החרוב והשקמה צלן מרובה וקשה לשדה:

וכן אם היה נוטה על בית השלחין וכו'. משנה שם ובגמרא מפני שהצל רע לבית השלחין מתוך זה למד המחבר לבית האילן ובמשנה אמר אבא שאול שאם היה זה אילן הנוטה אילן סרק אפי' שלא בבית השלחין קוצץ כנגד המשקולת וכן פסק אבן מיגש ז"ל ורבינו חננאל ז"ל פסק כת"ק. וזהו דעת המחבר בזה:

פרק יא

הלכה א

מי שעשה גורן קבוע וכו' אפילו היתה הרוח הוא וכו'. מעשה שם (דף נ"ג) ופסק כהלכות:

הלכה ב

אף על פי שהוא חייב להרחיק וכו'. מפורש בהלכות ומכח אוקימתא דרב אשי בפרק הכונס דגרמא בנזקין פטור:

הלכה ג

הכותש את הריפות וכו'. מעשה שם (דף כ"ה כ"ו) ולשון הגמרא כמה כדנייד נכתמא אפומא דחצבא פירש"י ז"ל שאם יניח כד על החומה וכסויה עליה ינוע הכסוי מחמת הרעדה וכן פירש אבן מיגש ז"ל וכתב ואם הכסוי אינו מתנדנד אע"פ שהחצר מתנדנד אין זה נזק ואין משגיחין בו וזה דעת המחבר. ובחידושי הרשב"א ז"ל ואינו מחוור שאפילו פחות מכאן הוי נזק שזה מפיל ממש הוא. ורבינו יצחק ז"ל פירש ניידא אפדנא מעט אפילו משהו כמו שנדה נכתמא אפומא דחצבא ה"ז נזק וחייבין להתרחק וזה נכון עכ"ל:

הלכה ד

כל ההרחקות האמורות וכו'. דעת המחבר בזה כדעת הגאונים שכתבו שהשיעבודין נקנין בשתיקה ומדין סבלנות ותיכף שראה היזקו ונודע לו ושתק הויא חזקה ולא אמרו חזקת שלש שנים וטענת מכר או מחילה אלא בגוף הקרקע ולזה נראה שהסכים הרמב"ן ז"ל אבל רבותינו הצרפתים כתבו שאין שום חזקה מועילה אלא בחזקת שלש ובטענת מכר או מחילה וזה דעת הרב רבינו יונה ז"ל וכן דעת הרשב"א ז"ל ואפשר שזו היא דעת הר"א ז"ל שכתב בהשגות א"א תמה אני ראה ושתק וכו'. ומ"ש ממושיט לו צרורות. הוא בירושלמי גבי פותח חלון בחצר חבירו במעמד חבירו ולדעת המחבר ורבו שכתבו שיש להיזק ראייה חזקה בפותח חלון וכמו שנתבאר הירושלמי אינו מסכים לגמרא שלנו שלא אמרו בגמרא לך יגע וסתום אלא כשמיחה קודם שנתבאר היזקו וכן פירש אבן מיגש ז"ל אבל בדברי הרי"ף ז"ל שכתב שאין להיזק ראייה חזקה בשום צד הירושלמי הוא אמת ומ"מ אין ממנו ראיה לשאר הנזקים שחזקה מועילה בהן:

במה דברים אמורים בשהחזיק בשאר נזקין וכו' שהן העשן וריח בית הכסא וכו'. פירשו המפרשים עשן דוקא בעשן תדיר כעשן הכבשן וכיוצא בו אבל בעשן שאינו תדיר אינו יכול למחות וכן אמרו בירושלמי ובית הכסא פירש רש"י ז"ל דוקא בית הכסא מגולה

ונראה לעינים שכך היו בתי כסאות שלהם וכן כתב ר"ח ז"ל במגולה ומפני שריחו רע ביותר ע"כ ודין החזקה שאינה מועילה בעשן ובית הכסא מפורשים בגמרא ובנדנוד הקרקע פשוט הוא שהרי היזקו מרובה וכן כתבו שאר המפרשים והאבק אף הוא דומה לעשן ולפיכך אין לו חזקה ודין היזק ראייה במקום שצריך מחיצה כבר כתבתי דעתו ודעת רבו שאמרו דוקא בחצר פרק שני ופרק שביעי ודברי ההשגות בזאת הבבא לא נתבררו אצלי:

ואם קנו מידו שמחל בניזקין אלו אינו יכול לחזור בו וכו'. בגמרא (דף כ"ג) לא אמרו אלא שאין חזקה לנזקין אלו ודעת המפרשים ז"ל חלוקים בזה יש מי שכתב שמכר או מחילה או מתנה מפורשת מועילין בהם אפילו בלא קניין והמחבר מצריך להו קניין וכן דעת ר"י בעל התוספות והרא"ש ז"ל ויש מי כתב שאפילו מכר וקנו מידו יכול לחזור בו ולומר סבור הייתי לקבל ואיני יכול לקבל והרי זה כקניין בטעות וחוזר וכן דעת ר"ת ז"ל:

הלכה ה

מי שהחזיק לעשות מלאכת דם וכו'. זה למד ממעשה דרב יוסף (דף כ"ב כ"ג).

ומ"ש אם היה חבירו קפדן. כלומר שאע"פ ששאר בני אדם אינן מקפידין זה דעתו קצרה והוא מקפיד בזה ומתבאר שם שיכול למחות ואין חזקה מועילה כנגדו וכתבו המפרשים והוא שמוחזק ונודע שאין דעתו סובלת:

וכן בני מבוי או בני חצר שנעשה וכו'. כבר ביארתי זה פרק ששי:

הלכה ו

מי שהחזיק בנזק שיש לו חזקה וכו'. דין זה אע"פ שלא נזכר בגמרא בפירוש פשוט הוא לפי שיטת הגאונים ז"ל שאמרו שנזקין אלו נקנין לאלתר ובשתיקה וכיון שכן זה שמוחזק בדבר חזקתו ראיה עליו והרי חזקה זו בכאן כחזקת שלש שנים בקרקע בטענת מכר או מתנה וכיון שכנגדו בא למחות ה"ז מוציא ממנו ועליו הראיה ואם לא הביא ישבע המזיק היסת לפי שבכל תביעת ממון שטוען בה התובע ברי יש בה היסת מדבריהם וזה פשוט:

הלכה ז

החזיק בנזק שאין לו חזקה וכו'. גם זה פשוט שכיון שאין חזקה מועילה בהן אי זו ראיה יש לזה המחזיק ואין חזקתו כלום ולפיכך הרי זה מוציא מן הניזק בכל שעה ועליו הראיה ופירוש דוקא בשידוע שהניזק קדם אבל אם נחלקו אי זה מהן קדם המוציא מחבירו עליו הראיה:

פרק יב

הלכה א

האחין או השותפין שבאו לחלוק וכו'. פרק השותפין (בבא בתרא דף י"ב) תרוייהו אחד ניגרא א"ר יוסף כגון זה כופין על מדת סדום. ומלשון הגמרא נראה שאפילו בשתי שדות שוות הדין כן:

אבל אם היה חלק אחד ממנה וכו'. ג"ז שם וכרב יוסף. ודע שיש שיטות אחרות למפרשים ז"ל בזה ויש מי שפירש שאם היתה שדה אחת אע"פ שכולה שוה יכול האחד להעלות ולומר זה החלק שהוא למצר שלך שוה יותר ולפיכך נחלוק ע"פ הגורל שמא יגיע לחלקי חלק הסמוך למצר שלך ולא אמרו כופין על מדת סדום אלא בשתי שדות ואין אחד מהם בן המצר לפי שאם יחלקו בכל אחת שמא יהיה כל אחד מן החלקים מפוזר ולפיכך חולקין שדה כנגד שדה ושיטת המחבר כשיטת רבו ז"ל:

אמר להם תנו לי חצי מדתה וכו'. כן כתב רבו ז"ל וכן הסכימו האחרונים:

הלכה ב

הבכור שחלק נוטל שני חלקים שלו כאחד וכו'. לדעת המחבר ז"ל הכוונה שאפילו אין השדה כולה שוה וכגון שהיו בה שני חלקים בינונית והחלק האמצעי עידית שאי אפשר לו לבכור שיטול כל חלקו כאחד אא"כ כל העידית שלו ה"ז נוטלו ובשומת דמים וכן פירש רבו ז"ל ולדעת שאר המפרשים דוקא כשהכל שוה הא לאו הכי חולקין כל אחד בעידית וכל אחד בבינונית והבכור נוטל בכל אחד שני חלקיו ביחד וכן פירשו ז"ל:

אבל היבם שחלק וכו'. מפורש שם ולדעת המחבר אם היה הכל שוה אפילו ביבם נוטל חלקו כאחד לפי שיטתו וכ"כ רבו ז"ל ולדעת שאר המפרשים אפילו בשוה לא אלא עושין גורל אחד שחולקין השדה לשלשה חלקים ושמא יגיע לו שני החלקים בפזור. וכתב הרב אבן מיגש ז"ל ששנים שלקחו שדה בשותפות זה שני שלישים וזה שליש ה"ז כבכור ופשוט והוא שבאו לזה השני חלקים בבת אחת דומיא דבכור אבל אם באו לו זה אחר זה כגון שלשה שלקחו שדה בשותפות וקנה האחד חלק אחד מן השותפין כשהן חולקים ה"ז כיבם ואחיו. וכ"כ המפרשים ז"ל:

הלכה ג

ארץ מרובעת וכו'. שם בגמרא (דף י"ג) חד גיסא נהרא וכו' ופירושו לא כפירוש רבינו חננאל ורבו ז"ל אלא כצורה זו (חסר ציור):

ואם אמר תנו לי החצי וכו'. זהו נמשך לפי שיטתו ושיטת רבו ז"ל וכמ"ש:

הלכה ד

אחד מן השותפין או מן האחין וכו'. זהו מימרא בבבא מציעא פרק המקבל (בבא מציעא דף ק"ח) האי מאן דאחזיק ביני אחי ביני שותפי וכו' ויש בה פירושים אחרים ולדברי הכל דין המחבר אמת:

הלכה ה

ולא עוד אלא (כל) המוכר וכו'. גם זה שם וכנהרדעי ומוסכם.

ומה שכתב אפילו מכרו בית דין. כך נראה שם. ובהשגות א"א חוץ ממה שמכרו בית דין למזונות ע"כ. ונראה שלא היה דעת המחבר ליפות דין בן המצר כשמכרו בית דין יותר משאם מכר בעל הקרקע וזה פשוט מלשונו וכיון שכן אחר שנתבאר בדבריו שאם מכר למזונות האשה והבנות אין בעל המצר יכול לסלק הלוקח כמו שיבא בפרק זה פשוט הוא דהוא הדין אם מכרו בית דין למזונות שאין בו דין המצר ולא היה צריך המחבר לבאר זה:

אפילו היה הלוקח תלמיד חכם וכו'. זה פשוט בהלכות וכן כתב רש"י ז"ל וכן הסכימו האחרונים ז"ל:

היו בני המצר רבים וכו'. לשון הגמרא (דף ק"ח ע"ב) הני ארבעה בני מצרני דקדים חד מינייהו וזבין זביניה זביני ואי אתו כולהו בהדי הדדי פלגי לה בקרנזול ומתוך דבריו נראה שהוא מפרשה בקדם אחר שאינו בן המצר ולקח ובא אחד מבני המצר והוציאה מתחת ידו אבל שאר המפרשים ז"ל פירשו שבן המצר הוא הלוקח הראשון ומכל מקום כתב בעל העיטור ז"ל דהוא הדין בשקנאה אחד שאינו בן המצר והוציא האחד מבני המצר מתחת ידו וכדברי המחבר וחלוקת בני המצר כשהן רבים כזו (חסר ציור) ובעיטור (חסר ציור) היכא דאיכא תרי בני מצרני בחד רוחא איכא למ"ד דפלגי לחמשה חלקים ואיכא למ"ד דלית להו לתרווייהו אלא חלק אחד מן הארבעה ע"כ. וכלשון ראשון נראה מדברי המחבר:

וכן אם באו מקצתן וכו'. זה פשוט לפי שיטתו ז"ל:

וכן המוכר כו' לאחד מן השותפין וכו'. בגמרא לשותפין לית בה משום דינא דבר מצרא ופירושו כפירוש הגאונים ז"ל ועיקר ויש פירוש אחר:

הלכה ו

המוכר כל נכסיו לאחד וכו'. מפורש שם וכתב הרמב"ן ז"ל ואפי' אמר מצרן אנא זביננא לכולהו נכסי וכ"כ בעיטור. וכן דעת הרב רבינו אשר ז"ל:

וכן המוכר לבעלים הראשונים וכו'. מפורש שם והטעם שמן הראוי הוא שתשוב השדה לאשר קנהו מאתו יותר משיבא לאיש נכרי וכן המוכר הראשון אינו קרוי בעלים הראשונים כך כתוב בעיטור:

או הלוקח מן העכו"ם וכו'. שם והטעם בגמ' דא"ל אריא אברחי לך מן מצרך:

הלכה ז

המוכר לעכו"ם וכו'. בגמרא שם ומדקאמר משמתינן ליה עד דמקבל כל אונסא דאתי מחמתיה דקדק הראב"ד ז"ל דכל היכא דלא קביל עליה אע"ג דאתיא ליה אונסא מיניה לא מחייבינן ליה לשלם וכן הסכימו הרמב"ן והרשב"א:

הלכה ח

השכירות אין בו דין המצר וכו'. זה לא מצאתי מבואר אבל נ"ל דק"ו הוא ממשכונא וכמו שיתבאר:

הלכה ט

הממשכן מקום ואח"כ וכו'. שם משכנתא לית בה משום דינא דבר מצרא ופירשו ז"ל כדברי המחבר שאם מכרה למי שהיא ממושכנת בידו שאין בן המצר יכול לסלקו ומ"מ כשהוא ממשכנה יש מי שכתב שבן המצר יכול לעכב ולומר אתה מערים להפקיע ממני ולפיכך אני אמלוך ויש מי שכתב שאינו יכול לעכב ואומר לו בעל השדה זה נוח לי ואתה קשה ממנו ולזה מסכים הראב"ד ז"ל ועוד הוסיף הרמב"ן ז"ל שאפילו טען בן המצר זו הערמה היא אין מזקיקין אותו לחרם ולשבועה עוד כתב ומכאן אני אומר שהמוכר שדהו באלף זוז וזקפן עליו במלוה שאין בו משום דין בן המצר אלא א"כ רצה מצרן לפרוע אותן מיד וכן הסכים הרשב"א ז"ל עוד כתב בדין משכונא דכשם שאין בעל המצר יכול לעכב על המלוה כך אין המלוה יכול לעכב על בעל השדה אם רצה למכור שדהו לבן המצר או לאחר ולזה הסכים הרשב"א ז"ל עוד כתב הרשב"א ז"ל שאם אחד מבני המצר מכר שדהו למלוה שאין שאר בני המצר שלו יכולין לעכב עליו שזה המלוה על השדה אע"פ שאינו שלו כבעל השדה הוא חשוב לענין זה ויש מי שחולק:

וכן המוכר מקום רחוק כדי וכו'. כל אלו מפורשין בגמרא שם:

הלכה י

[י]

ולמה אין בהן דין המצר וכו'. זו טענה כתבוה כל המפרשים ז"ל:

הלכה יא
הרי שטען הלוקח ואמר מפני המס וכו'. זה נראה לפי ששדה בן המצר אינו אלא מדבריהם ולפיכך הוא נקרא מוציא ועליו הראיה וכ"נ מהעיטור:

הלכה יב
אפילו היה שם בדבר ספק וכו':

הלכה יג
המוכר ליתומים קטנים וכו'. מפורש שם ליתמי לית בהו משום דינא דבר מצרא. **ומ"ש קטנים**. לפי שגדולים ודאי הרי הן ככל אדם ומכאן שאפילו לקטנים אם אינן יתומים דין בן המצר יש בהן:

הלכה יד
וכן המוכר לאשה אין בו דין בעל המצר וכו'. מפורש שם וכתב בעל העיטור ופירש רבינו אלפסי ז"ל בכל אשה קאמר שאינה אשת איש עכ"ל והרשב"א ז"ל כתב ומסתברא לאשה שאינה ידועה תחת בעל אי נמי לנשואה וכשיש לה נכסים ידועים הא לאו הכי לא דהערמה היא וכל שיש לחוש להערמה כעין זו יש בו משום דינא דבר מצרא עכ"ל:

הלכה טו
מכר לטומטום ולאנדרוגינוס. זה נמשך אחר האמור למעלה דבן המצר הוא המוציא מחבירו:

הלכה טז
היתה הקרקע וכו'. גם זה שם וכפי ביאור ההלכות במה שנזכר שם:

הלכה יז
היה מפסיק בינו וכו'. מפורש שם וכתב הרשב"א ז"ל ושמעתי משם ר"ת ז"ל שמכאן למדנו שאין בבתים משום דין בן המצר שהרי מפסיק הכותל ביניהם וכן אמר גם הרב ר' מאיר אבולעפיאה ז"ל. ונראה שאין הנדון דומה לראיה דשן סלע אין עשויה להסתלק וכן רכב דקלים דבר חשוב ואין הבעלים עשויין לעקרן ולאבדן ושדות חלוקין הן לעולם אבל בתים דרכן לחברן בפתחים ולכך הן עשויין ואף בעל החצר עשוי לחלק חצירו לבתים ומחברן בפתחים עכ"ל הרשב"א ז"ל בחידושיו:

פרק יג

הלכה א
הנותן מתנה וכו'. מפורש שם:

היה כתוב בשטר מתנה זו אחריות וכו'. ג"ז שם:

הלכה ב

אמר הלוקח כן הוא וכו'. זה מבואר בהלכות:

ויראה לי שצריך לטעון וכו'. טעם הרב ז"ל שאל"כ היו יכולין להערים ולמכור ויטעון דמים הרבה וא"ת שאין אדם חשוד על השבועה ומתוך כך נאמינהו א"כ אם היה טוען שהיא מתנה אע"פ שיש בה אחריות נאמינהו בשבועה אלא מאי אית לך למימר חזקה שאין אדם מקבל אחריות על המתנה הכא נמי חזקה אין אדם קונה שוה מנה במאתים, זה נראה:

הלכה ג

היה כתוב בשטר מתנה וכו'. מפורש בהל' הדין והטעם. וכ' הרשב"א ז"ל ואם קיבל עליו אחריות סתם ולא פירש לו סך ישבע הלה בכמה לקחה ויטול ואם זה עומד בטענתו ואומר לא כי אלא מתנה היא סלוקי ודאי [לא] מסלקינן ליה ונ"ל ששמין כמה שוה ונותן עכ"ל:

הלכה ד

החליף חצר בחצר וכו'. מכאן שדעתו ז"ל כדעת מי שאמר שאפילו בבתים יש דין בן המצר וכ"כ בעיטור ונקטינן בכל מילי אית בהו דינא דבר מצרא לבר ממטלטלי ומקומות ביהכ"נ כקרקע דמו דהא אית להו חזקה וכל דאית להו חזקה אית להו משום דינא דבר מצרא עכ"ל ודין החליפים שכתב המחבר פשוט הוא שהרי אין בן המצר יכול לתת לו אותה חצר שהמוכר רוצה ובחצר שייכא קפידא: **בבהמה או במטלטלין וכו'**:

הלכה ה

מכר לו קרקע מעט באמצע שדהו וכו'. מבואר שם ובגמרא ובהלכות:

הלכה ו

המוכר על תנאי בין שהתנה מוכר וכו'. זה נראה פשוט:

הלכה ז

הלוקח שבנה והשביח וכו'. זה נמשך אחר מ"ש שלוקח הרי הוא כשליח בן המצר והודו לו האחרונים ז"ל. ולשון הגמרא מוכיח שאמרו א"ל לתקוני שדרתיך ולא לעוותי והוא לשון נזכר להם בשליח:

וכן אם לוה הלוקח וכו'. גם זה נמשך אחר מה שאמר שדינו כשליח:

זהו העיקר בכל אלו הדינין וכו'. כבר כתבתי זה:

לפיכך אם השביח וכו': **בד"א שמחשבין וכו'**. פירוש אע"פ שהוא כשליח זהו דוקא כשסלקו או בא לסלקו אבל קודם לכן ה"ז כלוקח עד אותו זמן ואין מחשבין לו פירות שאכל זהו דעתו ז"ל:

הלכה ח

אחד שלקח שדה א' מב' וכו':

הלכה ט

בן המצר וכו':

הלכה י

שליח שמכר וכו'. לא מצאתי אלו ג' הדינין מהיכן יצאו לרב ז"ל:

הלכה יא

בעל חוב של מוכר וכו'. דעת הרב ז"ל שאחריות בן המצר על הלוקח וזהו כוונת הרב ז"ל כגון שראובן ושמעון מצרנין ומכר ראובן שדהו ליהודה אם יבא בעל חוב של ראובן ויטול השדה משמעון שסלק את יהודה הרי שמעון חוזר על יהודה ויהודה על ראובן ונראה טעמו של דבר שאע"פ שלוקח הוא כשליח בן המצר ודאי אם לא רצה בן המצר לקנות אין הלוקח כופהו לקנות ולפיכך אם תשאר בידו ויטרפוה ממנו הרי הוא חוזר אצל ראובן ואם אין לו לשלם מפסיד וכיון שכן אף כשסלקו בן המצר אם יטרפוה ממנו הוא בעל אחריות שהרי הוא כחוזר ומוכרה זה נ"ל לדעת הרב ז"ל. ובהשגות א"א לזה לא ידעתי טעמו ואולי מפני שפשע שקנה מאיש שיש עליו שט"ח ע"כ. ואין דברים הללו ברורים ומ"מ הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל חלקו על המחבר ואמרו שאין אחריות בן המצר כלל על הלוקח אלא על המוכר:

הלכה יב

כל בעל חוב שטרף וכו'. זה נראה פשוט:

הלכה יג

קטן שהיה וכו'. גם זה פשוט:

הלכה יד

בעל שהיתה אשתו וכו'. זה נראה פשוט ולא מצאתי דינים אלו בגמרא אבל הם פשוטים בעצמן:

עמדה האשה מדעתה וסלקה את וכו'. כבר כתבתי בכיוצא בזה פ"ל מהל' מכירה:

פרק יד

הלכה א

הרוצה למכור שדהו והביא בן המצר שלו וכו'. זה פשוט ומתבאר מהדינים הבאים שהרי אפילו באומר אקנה אם אינו מביא מעות לאלתר או אינו אומר אלך ואביא והוא אמוד בהם בטל זכותו כ"ש כאן שאם אינו קונה שהורע כחו וזה פשוט:

אמר אטרח ואביא אין וכו'. זה מבואר שם:

הוציא בן המצר מעות וכו'. שם מבואר ועוד שם בגמרא (דף ק"ח) הני ציירי והני שרו ליכא משום דינא דבר מצרא ופירשו המפרשים ז"ל שאם הוציא בן המצר מעות צרורות ואומר למוכר שלא יתירם לשעה והלוקח נותן אותם מותרים בטל זכות בן המצר וכל זה בכלל דברי המחבר שאמר שאין קובעין זמן לבן המצר:

היה רוצה הלוקח לקנותה וכו'. בגמרא ארעא לבתי וארעא לזרעה יישוב עדיף ופירש המחבר אעפ"י שהרוצה אותה לזרעה הוא בן המצר וכן כתוב בעיטור ובהלכות ונראה שנוסח שלהם בגמרא ולית בה משום דינא דבר מצרא וכן פירש"י ז"ל ויש מי שפירש שאין אחד מהן בן המצר והראשון נכון:

הלכה ב

בא לוקח ונמלך בבן המצר ואמר לו וכו'. מבואר שם:

בד"א שצריך קניין וכו'. חילוק זה אינו מבואר בגמרא אבל כן הוא דעת כל הגאונים ז"ל וכתב בעיטור זה לשונו וכתב רבינו האי ורבינו אלפסי ז"ל בתשובה שאם שהה בר מצרן משידע כדי תביעת ב"ד ושיביא מעותיו בטל דין מצרנות וגם הרמב"ן ז"ל הסכים לדבריהם ולדברי המחבר:

הלכה ג

היה בן המצר וכו'. זו סברת הגאונים פשוטה בטעמה:

הלכה ד

המוכר שוה ר' בק' וכו'. פשוט בגמ' שם:

לקח שוה ק' בר' וכו'. מפורש שם:

טען בן המצר וכו'. זה שכתב בנקיטת חפץ נראה שהוא מדמה אותה לטוען על המשכון שנשבע בנקיטת חפץ לפי שאינו טוען בגוף המשכון כמו שיתבאר פי"ג מהל' מלוה ולוה:

ואם היו שם עדים וכו' והרי הוא אינו יודע בודאי שלא לקח ממנו וכו'. נראה דעת הרב שאע"פ שאין נשבעין שבועת היסת על טענת שמא כמ"ש פרק ראשון מהלכות טוען

ונטען כאן שהלוקח נטל ממנו יכול להשביעו על הספק וכ"ש שרגלים לדבר שאין אדם לוקח שוה ק' בר' ואפשר שעיקר הנוסחא והרי הוא אומר איני יודע בודאי ויש לעיין בספרים המדוייקים ואין מכל זה בגמרא כלום:

הלכה ה

כל הרוצה למכור קרקע וכו'. מבואר בגמרא שם ופירשו בהלכות שאין אחד בן המצר וכן פירש"י ז"ל וכן הסכימו האחרונים:

קדם אחד וקנה וכו'. מבואר בהלכות וכ"כ ז"ל ועניין דין בן המצר הוא שתורתנו התמימה נתנה בתקון מדות האדם ובהנהגתו בעולם כללים באמירת קדושים תהיו והכוונה כמו שאמרו ז"ל קדש עצמך במותר לך שלא יהא שטוף אחר התאוות וכן אמרה ועשית הישר והטוב והכוונה שיתנהג בהנהגה טובה וישרה עם בני אדם ולא היה מן הראוי בכל זה לצוות פרטים לפי שמצות התורה הם בכל עת ובכל זמן ובכל ענין ובהכרח חייב לעשות כן ומדות האדם והנהגתו מתחלפת לפי הזמן והאישים והחכמים ז"ל כתבו קצת פרטים מועילים נופלים תחת כללים אלו ומהם שעשו אותם בדין גמור ומהם לכתחילה ודרך חסידות והכל מדבריהם ז"ל ולזה אמרו חביבין דברי דודים יותר מיינה של תורה שנאמר כי טובים דודיך מיין: **סליקו להו הלכות שכנים**